

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม
เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาล
ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

จัดทำโดย

ศรีเรือน ไทยย่อย
วิสุทธิ์ พรหมเทศ
และคณะ

ตุลาคม 2560

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรงและให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ช่างราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่นโดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิด และหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อน

การดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัดโดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ นักวิจัย ให้ความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม เพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” เป็นโครงการวิจัยที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของชุมชนบ้านป่าสักงาม เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และสถาบันการท่องเที่ยว (CBT-I) โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ในงานวิจัย 4 ประการ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อศึกษาสถานการณ์ภายในและสถานการณ์ภายนอกด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ 4) เพื่อหาแนวทางในการจัดการทรัพยากร เพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ทีมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การทำงานโดยการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ด้วยกระบวนการทำงานที่เน้นชุมชนเป็นฐาน จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

ทีมวิจัยชุมชนบ้านป่าสักงาม

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
ตารางที่ 1	ข้อมูลพันธุ์ไม้	57
ตารางที่ 2	ข้อมูลพืชสมุนไพรที่พบในป่าชุมชน	61
ตารางที่ 3	อาหารธรรมชาติจากป่า	66
ตารางที่ 4	ปฏิทินการเกษตร	67
ตารางที่ 5	โปรแกรมการท่องเที่ยวของคนวัยทำงาน	78
ตารางที่ 6	โปรแกรมท่องเที่ยวสำหรับคู่รัก	79

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1. กรอบแนวคิดการวิจัย	8
2. ปฏิทินวัฒนธรรม	49
3. จุดชมวิวแผ่นดินไหว	68
4. น้ำตกบ้านป่าสักงาม	69
5. บ้านพักเอเฟรม	70
6. เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าซับน้ำ	71
7. ถ้ำหลวง/ถ้ำค้างคาว	72
8. กาดผี	72
9. แผนที่ชั้นนอก	73
10. แผนที่ชั้นใน	74
11. การใช้ทรัพยากรเพื่อจัดการท่องเที่ยว	81

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
คำถามวิจัย	5
วัตถุประสงค์	5
สถานที่ดำเนินงาน	5
กลุ่มเป้าหมาย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
การดำเนินงานระยะที่ 1	6
การดำเนินงานระยะที่ 2	6
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	7
กรอบแนวคิดการวิจัย	8
ระยะเวลาในการดำเนินการ	9
งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	9
รายชื่อทีมวิจัย	9
ที่ปรึกษา	10
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	11
ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	14
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	15
ทฤษฎีสร้างความรู้สึกรักชาตินิยม	22
ทฤษฎีการสร้างผู้นำ	22
ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริการ	22

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	23
นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชน	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	28
ระยะที่ 1	28
กิจกรรมที่ 1 ประชุมเพื่อค้นหาปัญหาและระดมความคิด	28
กิจกรรมที่ 2 เวทีพูดคุยเพื่อปรับแก้โครงการและเตรียมการนำเสนอ	29
กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และวางแผนการทำงาน	29
กิจกรรมที่ 4 เวทีชี้แจงโครงการวิจัย	30
กิจกรรมที่ 5 ศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	31
กิจกรรมที่ 6 ศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	33
กิจกรรมที่ 7 ศึกษาข้อมูลด้านการเกษตรของชุมชน	34
กิจกรรมที่ 8 ศึกษาข้อมูลด้านพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน	35
ระยะที่ 2	36
กิจกรรมที่ 1 เวทีสร้างข้อตกลงในการจัดการทรัพยากรของชุมชน	36
กิจกรรมที่ 2 อบรมและออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน	37
กิจกรรมที่ 3 ศึกษาดูงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	37
กิจกรรมที่ 4 สรุปผลการศึกษาดูงาน	38
กิจกรรมที่ 5 จัดทำศูนย์ข้อมูลศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านป่าสักงาม	39
บทที่ 4 ผลการวิจัย	40
ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนบ้านป่าสักงาม	40
ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน	40
ที่ตั้งและอาณาเขต	42

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
สภาพทั่วไปของชุมชน	42
ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ	46
ระบบการผลิต	51
ตอนที่ 2 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	52
ทรัพยากรธรรมชาติ	52
การใช้ประโยชน์จากป่า	54
การใช้ประโยชน์จากพืช	55
ข้อมูลพันธุ์ไม้	57
ข้อมูลสมุนไพร	61
สูตรยาสมุนไพร	64
อาหารพื้นบ้านและขนม	65
อาหารธรรมชาติจากป่า	66
ปฏิทินการเกษตร	67
ตอนที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	68
ตอนที่ 4 แผนที่ชุมชนบ้านป่าสักงาม	73
ตอนที่ 5 พัฒนาการด้านการจัดการชุมชน	75
ตอนที่ 6 ตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน	78
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	82
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่บ้านป่าสักงาม	82
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรของบ้านป่าสักงาม	83
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม	84
วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากร เพื่อการจัดการท่องเที่ยว	
ของชุมชนบ้านป่าสักงามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	84
อุปสรรคในการดำเนินโครงการ	85
ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	86
บรรณานุกรม	ณ

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

บ้านป่าสักงาม ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีอารยธรรมเก่าแก่แห่งหนึ่งของล้านนา ตามตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาพบว่า บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันนั้น เมื่อประมาณ 700 ปี เดิมชื่อ “เมืองสามฝั่งแกน” เนื่องจากพญาสามฝั่งแกนเจ้าเมืองเชียงใหม่กับพระมเหสี พร้อมด้วยข้าทาสบริวารได้เดินทางผ่านพื้นที่นี้ พระมเหสีซึ่งกำลังตั้งครรภ์ ได้ให้กำเนิดบุตร ณ บริเวณดังกล่าว พญาสามฝั่งแกนจึงให้บริวารสำรวจพื้นที่บริเวณพื้นที่รอบๆพบว่าเป็นที่ราบ มีลำห้วยใหญ่ 2 เส้น และลำห้วยสาขาอีกมาก ซึ่งเหมาะกับการทำเกษตรและมีชัยภูมิเหมาะสมในการสร้างบ้านแปงเมือง จึงได้ตั้งชื่อว่า “บ้านปราสาทงาม” และเนื่องจากในพื้นที่หมู่บ้านเป็นแหล่งไม้สักที่อุดมสมบูรณ์ จึงเปลี่ยนมาเป็น “บ้านป่าสักงาม”จนถึงปัจจุบัน (สวิง ชันทะสา, 2551) ชุมชนบ้านป่าสักงาม ตั้งถิ่นฐานมายาวนาน โดยมีหลักฐานในการพบซากปรักหักพังของวัด และเจดีย์เก่าแก่ จำนวน 11 จุด กระจายอยู่รอบ ๆ ชุมชน ชาวบ้านป่าสักงามสืบเผ่าพันธุ์มาจากชนเผ่าลัวะ เป็นชนเผ่าที่ก่อตั้งเดิมของอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีศูนย์กลางของชนเผ่าอยู่ในท้องที่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ความเป็นอยู่ดั้งเดิมนั้นชุมชนจะอยู่กันแบบเครือญาติ สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้านต่อกันมา วิถีชีวิตในชุมชนผูกพันกับทรัพยากรป่าไม้มาตั้งแต่อดีต โดยอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรเป็นแหล่งปัจจัยสืงการดำรงชีพ มีการจัดการทรัพยากรตามภูมิปัญญาชุมชนและความเชื่อใช้ผลผลิตจากป่าเพื่อการบริโภค เพื่อการแลกเปลี่ยนในชุมชน และความเชื่อใช้ผลผลิตจากป่าเพื่อการบริโภคภายในครอบครัว วิถีชีวิตเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ล้อมรอบชุมชน ชาวบ้านอยู่อย่างมีความสุขและมีเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต ต่อมารัฐได้ให้สัมปทานทำไม้แก่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ใช้ประโยชน์พื้นที่รอบป่าชุมชน มีการทำไม้ เลื่อยไม้และแปรรูปไม้ รวมถึงการปลูกสร้างสวนป่าชุมชนได้เรียนรู้และซึมซับการจัดการทรัพยากรเชิงเศรษฐกิจ รู้จักแปลงต้นไม้เป็นสินค้าที่สร้างรายได้อย่างมากแก่ชุมชน การแปรรูปทำไม้เถื่อนเริ่มแผ่ขยายออกไป ต้นไม้ในป่าถูกลักลอบตัดฟันล้มหายไปเรื่อยๆ ก่อให้เกิดปัญหาสถานะแวดล้อมเสื่อมโทรม ต้นน้ำลำธารแห้งเหือด ภัยแล้งเริ่มเข้ามาคุกคามชุมชนในหมู่บ้าน ชาวบ้านเริ่มขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค

ในปี พ.ศ.2535 โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงได้เล็งเห็นความจำเป็นเร่งด่วนในการวางแผนงานโครงการเพื่อการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป่าสักงาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนแหล่งต้นน้ำ ที่จะเก็บกักน้ำไว้ให้คนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ราบของเมืองเชียงใหม่มีน้ำกินน้ำใช้และไม่เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ รัฐได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ โดยคาดหวังว่าชุมชนบ้านป่าสักงามจะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกลับไปสู่ภาคเกษตรกรรม เป็นช่วงระยะเวลาที่องค์กรรัฐมีโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่กวงอุดมธาราซึ่ง ชุมชนต้องตัดสินใจที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เดิมหรือจะอพยพย้าย

ไปอยู่ที่อื่น ที่โครงการจัดให้ และด้วยความรักถิ่นฐานบ้านอยู่ที่เดิม โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนแม่ทอง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้มีการจัดตั้งชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจของทหาร เข้ามาควบคุมชุมชน มีการ
อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าโดยการปลูกป่า และมีโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเกษตร เช่น การสร้าง
อ่างเก็บกักน้ำ การเปิดพื้นที่จัดสรรให้ทำกินสนับสนุนกล้าพันธุ์พืช อบรมอาชีพเสริมต่างๆ ให้แก่ชุมชน
ชุมชนเริ่มปรับตัวเข้าสู่ระบบการเกษตร แต่เนื่องจากชุมชนเคยอยู่อาศัยและยังชีพโดยใช้
ทรัพยากรธรรมชาติจากป่ามาตลอด ไม่เคยประกอบอาชีพด้านการเกษตร ไม่มีแม้แต่ประสบการณ์และ
ความชำนาญในด้านการเกษตร ชาวป่าสักงามต้องพยายามต่อสู้ดิ้นรน เรียนรู้ และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต
ตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาชุมชนได้รับผลกระทบจากสภาพป่าที่เสื่อมโทรมเกิดปัญหาภัยแล้ง
ต้นน้ำลำธารที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชนบ้านป่าสักงามเริ่มเหือดแห้ง
การปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่ามาทำการเกษตรในระยะเริ่มแรก ยังไม่ค่อยเห็นผล
พื้นที่ทำกินยังไม่สามารถตอบสนองต่อการเพาะปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ สภาพภูมิอากาศยังคง
แห้งแล้ง แหล่งน้ำอัดคัดขาดแคลน ชาวบ้านส่วนใหญ่ออกไปเป็นแรงงานตามที่ต่างๆ เนื่องจากการ
สร้างรายได้ที่ได้เงินทันที เมื่อการลักลอบตัดไม้ลดลง ทำให้ป่าเริ่มฟื้นตัว ป่าชันน้ำ ป่าประจําหมู่บ้าน
กลับมาทำหน้าที่เป็นแหล่งชันน้ำและมีความสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งกว่าชุมชนจะผ่านช่วงวิกฤตินี้มาได้ต้องใช้
ระยะเวลาและความอดทนพยายาม ต้องปลูกสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์และปลูกฟื้นฟูป่าเพื่อ
รักษา แหล่งต้นน้ำ ลำธาร โดยการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งอย่าง ผู้ใหญ่คำปิง ดวงดี ผู้ใหญ่บ้านป่าสักงาม
(ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้ว) ในปัจจุบันชาวบ้านยังคงมีการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนอยู่
ซึ่งจุดแข็งในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยความร่วมมือของชุมชนยังเป็นประโยชน์
ให้กับชุมชนอื่นๆอีกมากมาย ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติที่สำคัญประกอบด้วย

1. ป่าชันน้ำ ซึ่งมีเนื้อที่กว่า 150 ไร่ ลักษณะชุ่มน้ำตลอดเวลา ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบ ได้แก่ ดิห์มี
ทองหลาง ไผ่ยมหอม ตะเคียนทอง ชมพู่ป่า ไม้ตุ่มคำ ไม้เตือประทุม ไม้ฮ้อยช้าง เตือบานอด ปอสา ไม้
จามจุรี ไม้ฮ้อย ไทร กล้วยป่า หวาย เตยหนาม ไม้ปอบ เป็นต้น

2. ป่าชุมชน เป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์และดูแลรักษา พื้นที่ป่าโดยทั่วไปของ
ชุมชนบ้านป่าสักงาม พบว่ามีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 400-600 เมตร สภาพเป็นป่า
เต็งรังผสมเบญจพรรณ พันธุ์ไม้เด่นที่พบได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พลวง ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้เหียง ไม้แดง ใน
พื้นที่ที่มีระดับความสูงมากกว่า 600 เมตร ขึ้นไป สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้นผสมกับป่าเบญจพรรณ พันธุ์ไม้
เด่นที่พบ คือ ไม้สัก ไม้มะม่วงป่า ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้เปา ไม้ก่อ ไม้จืด ไม้รักฟ้า เป็นต้น ซึ่งมีกิจกรรมใน
การฟื้นฟูสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่าอยู่เสมอ เช่น การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ และการทำฝาย
ชะลอน้ำ

3. แหล่งน้ำตามธรรมชาติ บ้านป่าสักงามมีแหล่งน้ำทางธรรมชาติที่สำคัญคือลำห้วยคัง ซึ่งเป็นลำน้ำสายสำคัญที่ไหลลงสู่เขื่อนแม่งวงอุดมธารารวมทั้งยังมีอ่างเก็บน้ำบ้านป่าสักงาม ที่หมู่บ้านมีความจุประมาณ 800,000 ลูกบาศก์เมตร โดยสร้างเพื่อรับน้ำจากลำห้วยย่อย 3 สาย คือ ห้วยเตย ห้วยเตยแตง และห้วยไม้หอม ระยะทางจากอ่างเก็บน้ำถึงโรงประปาหมู่บ้าน ประมาณ 2 กิโลเมตร ใช้ในการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือนและการเกษตรในชุมชน ในการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำของชุมชนได้มีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) เพื่อกิจกรรมทางการเกษตร 2) เพื่อการอุปโภคและบริโภค 3) เพื่อการผลิตไฟฟ้าและกระแสน้ำ 4) เพื่อเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้เสริมในครัวเรือน และ 5) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และนันทนาการ

4. ถ้ำหลวงหรือถ้ำค้างคาว เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ แต่ไม่มีหินงอก หินย้อย และถ้ำแห่งนี้เป็นที่อยู่ของค้างคาวเป็นจำนวนมาก เนื่องจากอยู่ในบริเวณป่าดิบแล้งผสมป่าเบญจพรรณ ลักษณะพื้นที่มีความชุ่มชื้นสูง มีต้นไม้ขึ้นอย่างหนาแน่น และยังเป็นบริเวณที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมบวชป่า เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า และลำธาร เป็นประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมให้แก่ชุมชนและชุมชนบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย

5. กาดผี เป็นลักษณะของป่าเต็งรัง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้ง และมีลักษณะเป็นดินสีแดงส้ม ไม่มีต้นไม้ขึ้น มีความลาดชันเป็นลูกคลื่นสูง-ต่ำลดหลั่นกันไป ซึ่งคาดว่าเป็นพื้นที่ดินเค็ม(โป่งดิน) สัตว์ป่ามักจะมาอาศัยกินดินโป่งบริเวณนี้ในเวลากลางคืน โดยชุมชนเรียกว่ากาดผี เพราะความสะอาดเรียบบ่อยราวกับว่ามีใครมาเก็บกวาดไว้ ซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางธรณีวิทยาและป่าเต็งรังของชุมชนได้

6. เขื่อนแม่งวงอุดมธารา เป็นเขื่อนดินถมบดอัดแน่น สูง 68 เมตร สันเขื่อนยาว 610 เมตร สร้างปิดกั้นลำน้ำแม่งวง นอกจากนั้นยังได้ก่อสร้างเขื่อนดินปิดช่องเขาขาดด้านฝั่งขวาสูง 42 เมตร สันเขื่อนยาว 640 เมตร และ เขื่อนดินปิดช่องเขาขาดด้านฝั่งซ้ายอีกแห่งหนึ่งสูง 54 เมตร สันเขื่อนยาว 655 เมตร สามารถเก็บกักน้ำในอ่างด้านเหนือเขื่อนได้ประมาณ 263 ล้านลูกบาศก์เมตร มีปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเฉลี่ยปีละ 186 ล้านลูกบาศก์เมตร ส่งน้ำให้พื้นที่เพาะปลูก 13 ตำบล ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ประมาณ 175,000 ไร่

การที่บ้านป่าสักงามเป็นชุมชนที่เคยประสบปัญหาวิกฤตการณ์ ด้านความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่สามารถพลิกฟื้นกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้อีกครั้ง ด้วยแนวทางอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ได้รับการช่วยเหลือจากศูนย์พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ และการบูรณาการการทำงานจากหลายภาคส่วน ทำให้หมู่บ้านป่าสักงามเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ในฐานะชุมชนที่มีการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางพระราชดำริ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา หลายชุมชน หลายองค์กร และหลากหลายสถาบันการศึกษา จากทั่วทุกสารทิศ เดินทางมายังหมู่บ้านป่าสักงามเพื่อศึกษาเรียนรู้และนำไปปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง การเข้ามาศึกษาเรียนรู้ของผู้คนจำนวนมาก ทำให้ต้องมีการพัฒนาระบบเพื่อรองรับผู้มาเยือน ซึ่งมีการบริหาร

จัดการโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การเป็นวิทยากรในฐานการเรียนรู้ต่างๆ การเป็นผู้ให้บริการเช่น การทำอาหาร การดูแลบ้านพัก(เอเฟรม) ซึ่งการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการศึกษาเรียนรู้ดังกล่าว อยู่ภายใต้การดูแลและสนับสนุนของศูนย์พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ซึ่งดำเนินการมาได้ด้วยดีโดยตลอด

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2550 ศูนย์พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ได้มอบพื้นที่และระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ให้กับชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการต่อ นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งของบ้านป่าสักงาม เมื่อชุมชนได้เข้ามาบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองพบว่ามีปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น การบริหารจัดการกลุ่ม การกระจายผลประโยชน์ การพัฒนาและดูแลแหล่งเรียนรู้ การควบคุมปัญหาด้านการบุกรุกพื้นที่ป่า ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนซึ่งเป็นผลมาจาก 1) ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการศึกษาเรียนรู้ 2) จิตสำนึกและความหวงแหนต่อการดูแลรักษาทรัพยากรในพื้นที่ของคนในชุมชน 3) ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ทำให้ขาดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของแหล่งทรัพยากร ในช่วงระยะเวลา 6 ปีที่ผ่านมาจำนวนของกลุ่มผู้มาศึกษาเรียนรู้ในชุมชนก็ลดน้อยลงไปจากเดิมมาก เนื่องจากหลายหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมและให้การดูแลพื้นที่ได้ถอนการสนับสนุนออกไปซึ่งผู้มาศึกษาเรียนรู้ส่วนใหญ่ได้รับการประสานผ่านหน่วยงานองค์กรต่างๆ ปัจจุบันชุมชนต้องดูแลระบบสาธารณูปโภคและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่ขาดการบำรุงรักษา เนื่องจากต้องอาศัยรายได้จากกลุ่มผู้มาศึกษาเรียนรู้ที่ขาดความแน่นอน เนื่องมาจากชุมชนขาดระบบการบริหารจัดการและการกำหนดราคาที่เหมาะสมและจากข้อเสียด้านที่สั่งสมมานานของชุมชนและต้นทุนทางธรรมชาติที่กล่าวมา ทำให้บ้านป่าสักงามเป็นหมู่บ้านที่เป็นที่รู้จักของคนภายนอกและนักท่องเที่ยว จึงส่งผลให้เริ่มมีกลุ่มผู้ประกอบการมาสร้างที่พักเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และใช้ทรัพยากรของชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาใช้บริการ แต่การดำเนินงานของผู้ประกอบการในช่วงที่ผ่านมา ยังขาดการทำงานร่วมกับชุมชนและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมต่อชุมชนและชุมชนเองก็ยังขาดความพร้อมในการต้อนรับและทำงานร่วมกับผู้ประกอบการได้ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่คนในชุมชนรับทราบแต่ยังหาทางออกไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาสถานการณ์ที่คุกคามและสร้างผลกระทบต่อชุมชน เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าของกลุ่มทุน การลักลอบตัดไม้ของคนบางกลุ่มในชุมชน และการสร้างสะพานแขวนจากเขื่อนแม่กวงอุดมธารมายังบ้านป่าสักงาม ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางและคมนาคมขนส่ง ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชนในอนาคต

จากสถานการณ์ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นสรุปได้ว่า สิ่งสำคัญที่ชุมชนจำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นมากที่สุด ณ เวลานี้คือความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาโครงการวิจัยในช่วงที่ผ่านมาได้เปิดโอกาสได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ปัญหาของพื้นที่ร่วมกัน และเห็นตรงกันว่าพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานทรัพยากรของท้องถิ่น โดยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนทั้งในด้านทักษะและความรู้ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนหน่วยงานใน

พื้นที่และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน และสิ่งที่สำคัญคือการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน

ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงมีความสำคัญต่อการสร้างแนวทางการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ซึ่งนับเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้และเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย 4 ภาคส่วนคือ ชุมชนหน่วยงานในพื้นที่ (ทหารชุดปฏิบัติการป่าสักงาม) ผู้ประกอบการที่พัก รีสอร์ท และเทศบาลตำบลลวงเหนือ ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกันเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างเหมาะสมและยั่งยืน และเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความพร้อมต่อการเผชิญสถานการณ์ปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

คำถามวิจัย

แนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลลวงเหนืออำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรของบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาสถานการณ์ภายในและสถานการณ์ภายนอกด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากร เพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

สถานที่ดำเนินงาน

บ้านป่าสักงาม หมู่ที่ 1 ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และภาคีที่เกี่ยวข้อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการทรัพยากรของชุมชน หมายถึง การจัดการทรัพยากรในพื้นที่บ้านป่าสักงามทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่ป่าไม้ พืชพรรณ ถ้ำ น้ำตก แหล่งน้ำ การจัดการแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ตลอดจนระบบสาธารณูปโภคต่างๆ

การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งด้าน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาวิถีชีวิต ให้เกิดผลกระทบทางด้านลบน้อยที่สุด และเป็นการท่องเที่ยวที่ยังประโยชน์ไปได้ถึงคนรุ่นหลัง

การดำเนินงานระยะที่ 1

1. จัดเวทีสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่
2. เวทีพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และวางแผนการทำงาน
3. ศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
5. ศึกษาข้อมูลด้านการเกษตรของชุมชน
6. ศึกษาข้อมูลด้านการพัฒนาการจัดการทรัพยากรของชุมชน
7. ศึกษาข้อมูลกลุ่มผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว
8. ประชุมทีมวิจัยสรุปผล วิจัยโครงการวิจัยระยะที่ 1
9. กิจกรรมเข้าร่วมประชุมเรียนรู้กับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
10. จัดทำรายงานความก้าวหน้า

การดำเนินงานระยะที่ 2

1. จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและสถานการณ์ภายนอกด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
2. เวทีสร้างข้อตกลงในการจัดการทรัพยากรของชุมชน
3. กำหนดเป้าหมายและทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชน
4. อบรมและออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. ศึกษาดูงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
6. สรุปผลการศึกษาดูงาน
7. เวทีวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายในการท่องเที่ยว
8. ออกแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
9. อบรมพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

10. เวทีสร้างความร่วมมือกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่
11. วางแผนการจัดทัวร์นำร่อง
12. กิจกรรมทัวร์นำร่อง
13. จัดทำศูนย์ข้อมูล ศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านป่าสักงาม
14. เวทีสรุปผลการดำเนินโครงการวิจัย
15. กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
16. เวทีนำเสนอผลงานวิจัย
17. จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

** หมายเหตุ กิจกรรมระยะที่ 2 อาจจะมีการปรับตามข้อมูลและข้อเสนอแนะที่ได้จากการดำเนินการระยะที่ 1

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

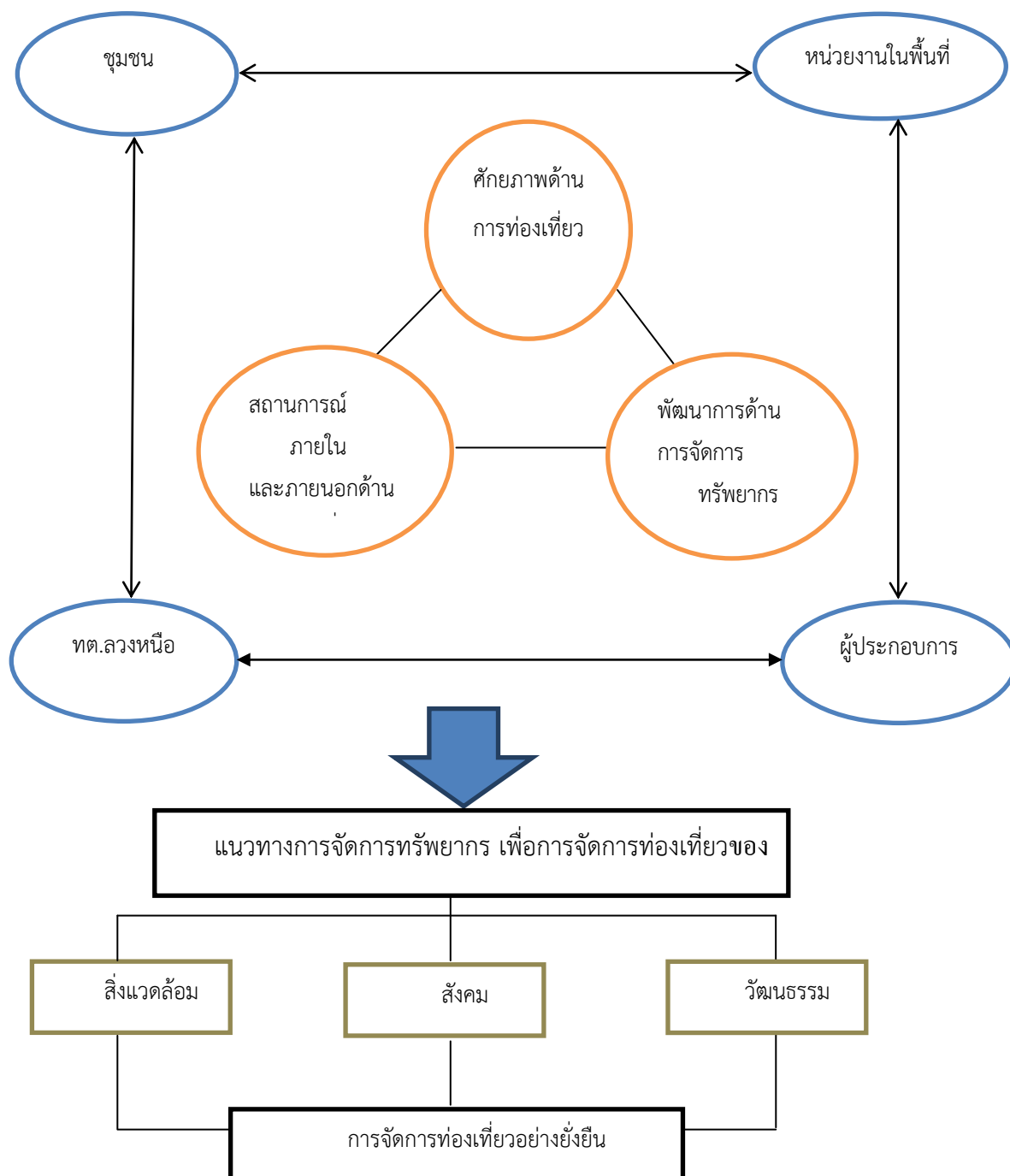
1. ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลด้านการเกษตร ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญา ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
2. ข้อมูลด้านพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรของบ้านป่าสักงาม ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
3. ข้อมูลสถานการณ์ภายในและสถานการณ์ภายนอกด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
4. แนวทางการจัดการทรัพยากร เพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน บ้านป่าสักงาม ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ผลเชิงพัฒนา

1. คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่
2. เกิดการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์
3. เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. เกิดความร่วมมือของหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
5. บุคลากรของเทศบาลตำบลลงเหนือได้เรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำงานร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
5. เทศบาลตำบลลงเหนือได้พัฒนาพื้นที่ของบ้านป่าสักงามตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
6. เกิดกลุ่มและโครงสร้างในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

7. คนในชุมชนเกิดความตระหนักและมีความเข้าใจต่อสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการ

ระยะที่ 1 กันยายน 2557 – เมษายน 2558

ระยะที่ 2 พฤษภาคม 2558 – ธันวาคม 2558

รวมตลอดทั้งโครงการ 16 เดือน

งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

250,000บาท (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

งบจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น 200,000 บาท

งบจาก เทศบาลตำบลลวงเหนือ 50,000 บาท

รายชื่อทีมวิจัย

1. นายภาสกร ปราชัย	ประธานเยาวชน
2. นายภูพาน ดวงดี	เยาวชน
3. น.ส.เจนจิรา ปันใจ	เยาวชน
4. น.ส.ขวัญฤดี ไทยย้อย	เยาวชน
5. นายสมคิด บัวแผ่น	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
6. นางวันเพ็ญ มีมานะ	ประธานแม่บ้าน
7. นางบัวเขียว บัวแผ่น	ประธานผู้สูงอายุ
8. นายจิระเดช บัวแก้ว	กลุ่มพิทักษ์ป่า
9. นางมุกดา หมูคำ	หัวหน้าศูนย์เด็กเล็ก
10. นายอากร จรินทร์	กรรมการหมู่บ้าน
11. นางอรพิน บัวแผ่น	กลุ่มแม่บ้าน
12. นายเกษมสุข ไทยย้อย	กรรมการหมู่บ้าน
13. นายสุชาติ ยาวิละ	กลุ่มพิทักษ์ป่า
14. นายสมศักดิ์ เกตุพรหม	กลุ่มพิทักษ์ป่า
15. นายนิวัฒน์ อัม nang	กรรมการหมู่บ้าน
16. นายประสิทธิ์ ชัดิยะ	รองประธานกลุ่มผู้สูงอายุ
17. น.ส.เยาวพรรณ สุอิน	อสม.
18. นางสาว ปุติสา	ครูเด็กเล็ก
19. นางสุภาพร ปันใจ	อสม.
20. นายยุทธนา สุตาคำ	รองประธานสภาเทศบาลตำบลลวงเหนือ
21. น.ส.เกษาวลัย ตันริยงค์	นักวิชาการประชาสัมพันธ์ เทศบาลตำบลลวงเหนือ

22. ว่าที่ร้อยตรี ชัชวาล วงศ์หา วิศกรโยธา เทศบาลตำบลลวงเหนือ

ที่ปรึกษา

1. นายเจริญ ดวงดี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1
2. นายดวงแก้ว สะอาดล้วน นายกเทศมนตรีตำบลลวงเหนือ
3. ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจบ้านป่าสักงาม
4. หัวหน้าศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
5. หัวหน้าอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้
6. หัวหน้าหน่วยป่าไม้ที่ ชม 23

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวความคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 ความหมายของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน สามารถแยกการให้คำจำกัดความได้ ดังนี้ คือ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต เห็นได้ด้วยตาเปล่า และไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมจะประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มีมนุษย์สร้างขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์นั่นเอง

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ บรรยากาศ น้ำ ดิน แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลก (พืช และสัตว์) ฯลฯ

สิ่งแวดล้อมที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สาธารณูปการต่างๆ เช่น ถนน เขื่อนกั้นน้ำ ฯลฯ หรือระบบของสถาบันสังคมมนุษย์ ที่ดำเนินชีวิตอยู่ ฯลฯ

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่างๆ (สิ่งแวดล้อม) ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน และกำลังแรงงานมนุษย์ เป็นต้น

จากคำนิยามจะเห็นได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทนั้น จะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งแวดล้อมทุกชนิดไม่เป็นทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า การที่จะจำแนกสิ่งแวดล้อมใดๆ เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ

ประการแรก เกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่จะนำสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ถ้ายังไม่นำมาใช้ก็เป็นสิ่งแวดล้อม แต่ถ้านำมาใช้ประโยชน์ได้ ก็จะกลายเป็นทรัพยากรธรรมชาติในช่วงเวลานั้นๆ

ประการที่สาม สภาพภูมิศาสตร์และความห่างไกลของสิ่งแวดล้อม ถ้าอยู่ไกลเกินไปคนอาจไม่นำมาใช้ ก็จะไม่สามารถแปรสภาพเป็นทรัพยากรธรรมชาติได้

นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มคละกันไป โดยอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎ ระบบ ข้อบังคับ ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และทั้งที่มีมนุษย์กำหนดขึ้นมา การอยู่เป็น

กลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้ จะแสดงพฤติกรรมร่วมกันภายในขอบเขต และแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มออกมาอย่างชัดเจน กลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้จะเรียกว่า ระบบนิเวศ หรือระบบสิ่งแวดล้อม นั่นเอง

การจัดการ (Management) หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้กิจกรรมที่ดำเนินการนั้น สามารถให้ผลยั่งยืนต่อมวลมนุษย์และธรรมชาติ โดยหลักการแล้ว "การจัดการ" จะต้องมีความเห็นแนวทางในการดำเนินงาน ขบวนการ และขั้นตอน รวมทั้งจุดประสงค์ในการดำเนินงานที่ชัดเจนแน่นอน

จากคำจำกัดความข้างต้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไป อย่างไม่ขาดแคลน หรือมีปัญหาใดๆ หรืออาจจะหมายถึง กระบวนการจัดการ แผนงาน หรือกิจกรรมในการจัดสรร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการในระดับต่างๆ ของมนุษย์ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ถ้าเราจะกำหนดว่า สิ่งแวดล้อมที่เรากล่าวกันทุกๆ ไปนั้น เป็นเรื่องของปัญหาภาวะมลพิษ อันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือจากผลของความก้าวหน้าของการพัฒนาแล้ว เราก็สามารถให้คำจำกัดความแยกระหว่างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ดังนี้ คือ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด รวมทั้งการสงวน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น สามารถให้ผลได้อย่างยาวนาน

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อทำให้สิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรามีผลดีต่อคุณภาพชีวิต นั่นก็คือ จะต้องดำเนินการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษ ที่จะมีผลต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ปลอดภัย นั่นเอง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จะต้องยึดหลักการทางอนุรักษ์วิทยา เพื่อประกอบกิจการดำเนินงานในการจัดการดังนี้ คือ

1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ใช้อย่างฉลาด หรือใช้ตามความจำเป็น ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย และไม่เกิดการสูญเสียเปล่า หรือเกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุด

2) การประหยัดของทรัพยากร และของที่กำลังสูญพันธุ์

3) การปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพก่อนนำไปใช้ เพื่อให้ระบบสิ่งแวดล้อม

ดีขึ้น

1.2 แนวความคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวความคิดหลักในการดำเนินงาน ดังนี้คือ

1. มุ่งหวังให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบกันอยู่ในระบบธรรมชาติ มีศักยภาพ ที่สามารถให้ผลิตผลได้อย่างยั่งยืน ถาวร และมั่นคง คือ มุ่งหวังให้เกิดความเพิ่มพูนภายในระบบที่จะนำมาใช้ได้ โดยไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ
2. ต้องมีการจัดองค์ประกอบภายในระบบธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศให้มี ชนิด ปริมาณ และสัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แต่ละชนิดเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานตามธรรมชาติ เพื่อให้อยู่ในภาวะสมดุลของธรรมชาติ
3. ต้องยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐาน โดยจะต้องมีการรักษา สงวน ปรับปรุง ซ่อมแซม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ในทุกสภาพ ทั้งในสภาพที่ดีตามธรรมชาติ ในสภาพที่กำลังมีการใช้ และในสภาพที่ทรุดโทรมร่อยหรอ
4. กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการควบคุม และกำจัดของเสีย มิให้เกิดขึ้นภายในระบบธรรมชาติ รวมไปถึงการนำของเสียเหล่านั้นๆ กลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่อง
6. ต้องกำหนดแนวทางในการจัดการ เพื่อให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสม ในแต่ละสถานที่ และแต่ละสถานการณ์

จากแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนั้น มีหลายชนิด และแต่ละชนิด ก็มีคุณสมบัติ และเอกลักษณ์ที่เฉพาะตัว ดังนั้น เพื่อให้การจัดการสามารถบรรลุเป้าหมายของแนวคิด จึงควรกำหนดหลักการจัดการ หรือแนวทางการจัดการให้สอดคล้องกับชนิด คุณสมบัติ และเอกลักษณ์เฉพาะอย่างของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ดังนี้

1) ทรัพยากรหมุนเวียน หรือทรัพยากร ที่ใช้ไม่หมดสิ้น

เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติอย่างมากมาย อาทิเช่น แสงอาทิตย์ อากาศ และน้ำในวัฏจักร ทรัพยากรประเภทนี้ มีความจำเป็นต่อร่างกายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอย่างอื่น ถ้าขาดแคลน หรือมีสิ่งเจือปน ทั้งที่เป็นพิษ และไม่เป็นพิษ ก็จะมีผลต่อการเจริญเติบโต และศักยภาพในการผลิตของทรัพยากรธรรมชาตินั้น การจัดการจะต้องควบคุมการกระทำที่จะมีผลเสีย หรือเกิดสิ่งเจือปนต่อทรัพยากรธรรมชาติ ต้องควบคุม และป้องกัน มิให้เกิดปัญหามลพิษจากขบวนการผลิต ทั้งการเกษตร อุตสาหกรรม ที่จะมีผลต่อทรัพยากรประเภทนี้ รวมทั้งการให้การศึกษาแก่ประชาชน ทั้งผลดี-ผลเสียของการปนเปื้อน วิธีการควบคุม และป้องกัน รวมทั้งต้องมีกฎหมายควบคุมการกระทำ ที่จะ มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้ด้วย

2) ทรัพยากรทดแทนได้

เป็นทรัพยากร ธรรมชาติที่ใช้แล้ว สามารถฟื้นคืนสภาพได้ ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ซึ่งได้แก่ ป่าไม้ มนุษย์ สัตว์ป่า พืช ดิน และน้ำ ทรัพยากรประเภทนี้ มักจะมีมาก และจำเป็นอย่างยิ่งต่อมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ มนุษย์ต้องการใช้ทรัพยากรนี้ตลอดเวลา เพื่อปัจจัยสี่ การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติชนิดนี้ หรือการนำมาใช้ประโยชน์ ควรนำมาใช้เฉพาะส่วนที่เพิ่มพูนเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งแนวคิดนี้ถือว่า ฐานของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เปรียบเสมือนต้นทุน ที่จะได้รับผลกำไร หรือดอกเบี๋ยรายปี โดยส่วนกำไร หรือดอกเบี๋ยนี้ก็คือ ส่วนที่เราสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้นั่นเอง

การจัดการจะต้องจัดให้ระบบธรรมชาติ มีองค์ประกอบภายในที่มีชนิด และปริมาณที่ได้สัดส่วนกัน การใช้ต้องใช้เฉพาะส่วนที่เพิ่มพูน และต้องควบคุม และป้องกันให้สต็อกหรือฐานของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนั้นๆ มีศักยภาพ หรือความสามารถในการให้ผลิตผล หรือส่วนเพิ่มพูนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งในการใช้ หรือการผลิตของทรัพยากรธรรมชาตินั้น จะต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และยึดหลักทางการอนุรักษ์ไว้ด้วย

3) ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป

เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้ว จะหมดไป ไม่สามารถเกิดขึ้นมาทดแทนได้ หรือถ้าจะเกิดขึ้นมาทดแทนได้ ก็ต้องใช้เวลานานมาก และมักเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ น้ำมัน ปิโตรเลียม ก๊าซธรรมชาติ และสินแร่

การจัดการทรัพยากรประเภทนี้ จะต้องเน้นการประหยัด และพยายามไม่ให้เกิดการสูญเสีย ต้องใช้ตามความจำเป็น หรือถ้าสามารถใช้วัสดุอื่นแทนได้ ก็ควรนำมาใช้แทน รวมทั้งต้องนำส่วนที่เสียแล้วกลับมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าต่อไป

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ยุพาพร รูปงาม, 2545) ได้สรุปไว้ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Maslow (อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์, 2527, หน้า 7-8) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม

โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้นความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการ ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคและความต้องการทางเพศ
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม
3. ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
4. ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ภาวะภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการ ด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล
5. ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการ ในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

2.2 ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอารัดเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้นและเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะเกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน (ยุพาพร รูปงาม, 2545, หน้า 8)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง

การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามาร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ กระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือระหว่างกัน ด้วยจิตใจและอารมณ์ของแต่ละบุคคลในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสังคม

การมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับต่างๆ ทางการจัดการบริหารและทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการในชุมชนของตน

นรินทร์ แก้วมีศรี (2538) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจะเห็นได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาใดๆก็ตามหากประชาชนไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและลงมือดำเนินกิจกรรมด้วยตัวเองแล้ว กิจกรรมนั้นก็มิอาจสำเร็จและดำรงอยู่ได้ แต่ถ้าหากประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการอย่างถ่องแท้ จะสามารถมองเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตัวเอง ครอบครัวและชุมชน ทั้งยังได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ จนเกิดความตระหนักในปัญหาของตนเองและค้นหาทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนเกิดการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างแท้จริง

ความหมายของการมีส่วนร่วมเป็นความหมายที่กว้างเกี่ยวข้องกับบุคคลในทุกระดับทุกส่วน ดังที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายไว้เพื่อการดำเนินงานขององค์การว่าการมีส่วนร่วมหมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมเล็ก หรือสังคมขนาดใหญ่ ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลืออย่างเต็มที่ต่อสังคมนั้นๆ อันได้แก่ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เช่น การพิจารณาปัญหา การตั้งนโยบาย การตัดสินใจ ประเด็นสำคัญต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาประชาชาติและการประเมินความต้องการของสังคมนั้นๆ

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น จึงหมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือกัน ตั้งแต่การวางแผน การบริหารงบประมาณ การดำเนินการ และการติดตามและประเมินผล ดังนั้น ผลสำเร็จของการพัฒนาจึงขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง โดยประชาชนต้องรู้ว่าพวกตนต้องการอะไรเพื่อการพัฒนาของตนเอง

3.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิทย์ พวงงาม(2545) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิด ต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและ ประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับ ประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความ ยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวง ศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2545,หน้า 116) ยังได้ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมใน ขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความ ต้องการ

2. ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและ วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและ แหล่งทรัพยากรที่ใช้

3. ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้าง ประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและ ดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้ง ด้านวัตถุและจิตใจ

5. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

3.3 องค์ประกอบและปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปรัชญา เวสารัตน์ (2528) ได้กล่าวถึงปัจจัยในการผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความปลอดภัย

2. ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
3. ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทนได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์
4. ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวมความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน หรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี

cohen & Uphoff (1980 : 213-218) ได้เสนอองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (implementation) อาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโดยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร การร่วมมือ รวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Evaluation) เป็นการเข้าร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด

การพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการนำไปสู่การพัฒนาอีกทั้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ขาดไม่ได้ในการบรรลุเป้าหมายพัฒนา เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่เพิ่มคุณค่าให้กับตัวเองโดยการแสดงออกซึ่งเสรีภาพของประชาชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหากแต่ทุกอย่างประชาชนจะต้องคิดค้นขึ้นมาเอง สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนถูกตีความหมายไปในลักษณะที่เน้นการให้ประชาชนมีโอกาสเป็นผู้ตัดสินใจคิดค้นปัญหาและดำเนินการในขั้นตอนต่างๆของการพัฒนา คือ การที่ประชาชนได้เพิ่มศักยภาพในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆในสังคม ตลอดจนการใช้การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง

3.4 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอยู่

นรินทร์ แก้วมีศรี, 2538 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกกระบวนการตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมวางแผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้ ร่วมควบคุมติดตามและประเมินผล
2. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว

3.5 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีขั้นตอนในการปฏิบัติคือ (นรินทร์ แก้วมีศรี, 2538)

1. การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหา สาเหตุของปัญหา และร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้จำเป็นว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะถ้าหากว่าบุคคลในชุมชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัวเองแล้ว การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ต่างๆก็อาจเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อบุคคลในชุมชนนั้นได้ เพราะบุคคลในชุมชนนั้นจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่ทำให้ความรู้จะต้องยอมรับ คือ บุคคลในชุมชนซึ่งเป็นผู้อยู่กับปัญหาจะเป็นผู้ที่รู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่เค้าจะมองปัญหานั้นได้ไม่ชัดเจนหรือเข้าใจไม่ถึงแก่นแท้ของปัญหา ต่อมาเมื่อมีบุคคลเข้ามาชี้แนะเค้าจึงมองเห็นสาเหตุของปัญหาของตนเองชัดเจนขึ้น ดังนั้น บุคคลในชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง ทั้งการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม เพื่อจะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ปัญหาต่างๆต่อไป

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมเมื่อบุคคลในชุมชนได้เรียนรู้ปัญหาของตนเองแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการมีส่วนร่วม คือ จะต้องให้บุคคลได้เรียนรู้ในเรื่องของการวางแผนและดำเนินกิจกรรม การแสวงหาแหล่งทรัพยากรหรือความช่วยเหลือเพื่อที่จะมาสนับสนุนกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้บุคคลยังต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา ร่วมกัน การแก้ปัญหาอาจกระทำได้หลายวิธีแต่จะมีวิธีที่ดีที่สุดในเรื่องดังกล่าว ผู้ที่ให้ความรู้ซึ่งอยู่ในฐานะที่มีประสบการณ์มากกว่าจะต้องเป็นผู้คอยให้คำแนะนำจนกระทั่งบุคคลเหล่านั้นสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเลือกใช้วิธีใดในการแก้ปัญหาที่ตนเองและชุมชนกำลังเผชิญอยู่

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับบุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นการปฏิบัติงานด้วยตนเองอาจทำให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมได้อย่างใกล้ชิดเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตนเองพร้อมทั้งร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการนั้นๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมและการติดตามประเมินผล การประเมินผลด้วยตนเองจะทำให้บุคคลและชุมชนมีความตระหนักว่า กิจกรรมที่ตนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมาทั้งหมดนั้นดีหรือไม่เพียงไรและควรจะพิจารณาว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไรทำให้บุคคลได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรมร่วมกันและจะส่งผลถึงการดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปให้ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้มากขึ้น

3.6 ลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

Cohen & Uphoff, 1980 : 213-218 กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. พื้นฐานของการเข้าร่วม ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมมาจากแรงจูงใจภายในจะเป็นแรงหนุนหรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอก โดยอาศัยอำนาจการมีหรือแรงบีบคั้นจากผู้มีอำนาจความเกรงใจหรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจจากชุมชนเองถึงจะสามารถกระทำได้สำเร็จ แต่ก็ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆก็จะลดลง
2. รูปแบบของการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้นเป็นการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านตัวแทนกลุ่ม เช่น กรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมของประชาชนจะอยู่ในลักษณะของผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ
3. ขอบเขตของการเข้าร่วม เป็นช่วงเวลาการมีส่วนร่วมการใช้เวลาเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆจะใช้เวลามากน้อยต่างกัน ความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอ ฤดูกาลที่เหมาะสมและช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง
4. ผลของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพ เป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดีมีความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน

รูปแบบเหล่านี้คล้ายคลึงกับของกรณิการ์ ชมดี (2524) ที่ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้คือ ร่วมประชุม ร่วมออกเงิน ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นผู้นำ ร่วมเป็นผู้สัมภาษณ์ ร่วมเป็นผู้ชักชวน ร่วมเป็นผู้บริจาค ร่วมเป็นผู้ริเริ่ม ร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน และร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

มิศรา สามารถ (2543) ได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลท้องถิ่นการเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติการมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับผลประโยชน์จากการบริการ

3.7 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้ (ชิต นิลพานิช และกุลธน ธนาพงศธร, 2532)

1. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดย ยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล

2. หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว

3. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน

4. การให้การศึกษอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิด ของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษอบรมโดยให้ ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

5. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการ พัฒนาได้

6. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการ ทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

อนึ่ง สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2545) ได้ กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการคือ

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

1.1 จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ

1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กร ต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

1.3 แก่อบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่าง ๆ

1.4 ลงมือปฏิบัติจริง

1.5 ถ่ายทอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุง กระบวนการทำงานที่เหมาะสม

2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและ ความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการพัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

2.1 แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2.2 สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสนับสนุน ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

2.3 แลกเปลี่ยนเรียนและดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมข้างต้นพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นจากการร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยที่ทุกฝ่ายต้องร่วมคิดร่วมวางแผน ตัดสินใจคิดค้นปัญหาร่วมปฏิบัติ ติดตามและประเมินผล และดำเนินการต่างๆ ในสังคม โดยมีการประสานงานร่วมมือกันจัดตั้งองค์กรในชุมชนด้วยความเต็มใจที่จะเสียสละเวลา แรงงาน เงิน วัสดุ รวมตลอดถึงการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในแนวทางที่ต้องการ และยอมรับผลอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วยความพอใจ

4. ทฤษฎีสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อ ท้องถิ่น (ยุพาพร รูปงาม, 2545, หน้า 8)

5. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการร่วมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง (ยุพาพร รูปงาม, 2545)

6. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืนเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของ ความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการบริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์ (ยุพาพร รูปงาม 2545)

7. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

7.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวจะหมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงถึงระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือหรือไม่ องค์การการท่องเที่ยวโลกให้ความหมายของการท่องเที่ยว “การท่องเที่ยว” ว่าหมายถึง การเดินทางใดๆก็ตามเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการดังนี้

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวแต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร
2. การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเองไม่ใช่เป็นการถูกบังคับไม่ใช่เพื่อทำสงคราม
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตรเพื่อความเบิกบาน บันทึกรังสรรค์เพื่อเล่นกีฬาต่างๆเพื่อการประชุมสัมมนาเพื่อศึกษาหาความรู้และเพื่อติดต่อดูธุรกิจ

7.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงยิ่งในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เป็นอันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ
2. ช่วยลดปัญหาของการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ
3. ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน
4. ก่อให้เกิดการกระจายรายได้
5. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น
6. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต

ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศ

1. ช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น
2. ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น
3. ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
4. ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา
5. ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น

6. ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นนำทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกขาย

7. ช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี

7.3 ประเภทของการท่องเที่ยว

โดยทั่วไปแล้วจะแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นการท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ภายในประเทศ การท่องเที่ยวลักษณะนี้จะต้องมีสิ่งจูงใจหลายอย่าง เช่น ความสวยงามของภูมิประเทศ ความสะดวกสบายในการเดินทาง ความปลอดภัย ตลอดจนการโฆษณา หรือมีสิ่งจูงใจโดยเฉพาะของสถานที่นั้น เช่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างไปจากประเทศของตนและต้องผ่านกระบวนการระหว่างประเทศหลายอย่าง เช่น ศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น ใช้ภาษาต่างประเทศและอาจต้องมีคนคุเทศก์เป็นผู้นำ การท่องเที่ยวต่างประเทศนี้ขนาดของประเทศเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ประเทศที่มีขนาดใหญ่จะมีสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาก เพราะมีโอกาสที่จะมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งอื่นๆ หลายอย่างมากกว่าประเทศขนาดเล็ก แต่บางครั้งการที่จะต้องเดินทางไกลก็อาจเป็นอุปสรรคหรือทำให้นักท่องเที่ยวหมดความสนใจ หรือมีความสนใจน้อยลงก็ได้

7.4 ลักษณะการท่องเที่ยว

ลักษณะการท่องเที่ยวแบ่งออกได้ 6 ลักษณะดังนี้

1. การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ประกอบกับความอยากรู้อยากเห็น เพื่อชมทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่างๆ หรือท่องเที่ยวไปตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินบางครั้งเป็นการไปเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ และสถานที่ที่พำนักอาศัยการท่องเที่ยวแบบนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น รสนิยม ฐานะทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว และสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของสถานที่แต่ละแห่ง

2. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เป็นการใช้เวลาว่างเพื่อพักผ่อนร่างกายและสมองอาจรวมถึงการพักผ่อนหลังการเจ็บป่วย โดยจะใช้พักผ่อนให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ สถานที่ไปพักผ่อนจะเลือกที่สงบ สะดวกสบาย อากาศบริสุทธิ์ เช่น ชายทะเล หรือบนภูเขาที่ห่างไกลจากความอึกทึกครึกโครม

3. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มักจะมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวด้วยเป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแง่มนุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่างๆ

4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาการท่องเที่ยวแบบนี้มีจุดประสงค์ 2 ประการคือ

4.1 เป็นการไปชมการแข่งขันการกีฬาที่ตนสนใจ เช่น ฟุตบอล มวย เทนนิส ฯลฯ การแข่งขันกีฬานี้ถึงแม้ว่าจะมีการย้ายสถานที่แข่งขันก็ยังมีผู้ชมติดตามไปชมอยู่เสมอ

4.2 เป็นการท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้สถานที่ที่จะไปเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น ภูเขา ชายทะเล หรือการเดินป่าเพื่อยิงนกตกปลา หรือส่องสัตว์ เป็นต้นจากจุดประสงค์ดังกล่าว จะพบว่าประเทศที่มีทัศนียภาพหรือลักษณะภูมิประเทศหลายๆแบบจะได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวประเภทนี้มาก

5. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ การประชุมและสัมมนา ความจริงแล้วลักษณะของการท่องเที่ยวแบบนี้ไม่น่าจะจัดเป็นการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพราะตามหลักแล้วการท่องเที่ยวต้องเป็นการเดินทางไปเพื่อที่จะท่องเที่ยวหรือพักผ่อน แต่ความเป็นจริงแล้วผู้ที่ไปเพื่อธุรกิจหรือสัมมนามักจะแบ่งเวลาส่วนหนึ่งไว้สำหรับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแบบนี้สิ่งที่จะเป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวคือต้องมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ มีสถานที่พักอาศัยหรือโรงแรมและระบบการคมนาคมที่ดีสะดวกรวดเร็ว ปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวลักษณะนี้มีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อยๆ

6. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา คือการที่บุคคลไปต่างประเทศเพื่อการศึกษาดูงาน หรือวิจัย หรือการแลกเปลี่ยนอาจารย์ นักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัยและจะอยู่ในประเทศนั้นเป็นเวลา นับเดือน การท่องเที่ยวประเภทนี้รวมถึงการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาภายในประเทศด้วยจัดว่าเป็น นักท่องเที่ยวที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างหนึ่ง

7.5 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศต่างๆ เพราะองค์ประกอบนอกจากจะช่วยกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้วยังเป็นผลดีแก่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปด้วย กิจกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง คือ นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International visitor) หมายถึงบุคคลที่มีได้พำนักรถในราชอาณาจักรไทย

- นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน

- นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน (International Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งโดยมิได้ค้างคืน

- นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Visitor) หมายถึง บุคคลทุกสัญชาติที่มีที่พักอาศัยถาวรอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งโดยมิได้ค้างคืน

- นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist) หมายถึงนักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พำนักปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน

- นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน (Domestic Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ได้พักค้างคืนนอกที่พักอาศัยปัจจุบัน

การตลาดท่องเที่ยว การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยววันนั้นจะต้องมีการตลาดท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยวซึ่งการตลาดท่องเที่ยวหมายถึงความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววันนั้น

8. นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อังกูใน ภราเดช พยัควิเชียร, 2543) ได้กำหนดนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนไว้ มีดังนี้

1. พัฒนาแบบแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนรวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชน และประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาคเป็นธรรมในกรอบที่เหมาะสม สอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่นๆ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2. สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปขององค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุม ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ

3. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตาม ประเมินผล ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งปรับทัศนคติและปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

4. ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนที่ดูแลด้าน สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

5. แก้ไข ปรับปรุงและพัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐ ให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานปฏิบัติทุกระดับกับประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับในการให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุม กำกับ ดูแลและจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

6. สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยการเพิ่มความรู้ ทักษะ และการมี จิตสำนึกในด้านการจัดการพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

7. สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพใน ด้านการจัดการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างอิสระและสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู การท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

8. สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคมให้มีโอกาสในการเข้าช่วยเหลือและ ยกระดับการมีส่วนร่วม ตลอดจนการจัดตั้งองค์กรชุมชนและองค์กรจัดการธุรกิจของประชาชนอย่างสร้างสรรค์

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมข้างต้นพอสรุปได้ว่า นโยบายด้านการมีส่วนร่วม ของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องขีดความสามารถในการรองรับ การท่องเที่ยว เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องเปิด โอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผล ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนา การท่องเที่ยว โดยมีการสนับสนุนในการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือใน การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปของ องค์กรที่เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิรัช นิเวศวิภาวรรณ และทวิสุข แสนทวิสุข (2531) ศึกษาเรื่องบทบาทขององค์กรในท้องถิ่นต่อ การบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ใน เรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมนั้น องค์กรภายในท้องถิ่นส่วนใหญ่ ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจและลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา สิ่งแวดล้อม และในขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมขององค์กรจะเป็นลักษณะการทํานุบำรุงและรักษาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้วรวมทั้งป้องกันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายไป ส่วนการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด และเสริมสร้างทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนโดยทั่วไปจะมีส่วนร่วมใน การบริจาคแรงงานมากกว่าการบริจาคเงินเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ดำเนินการในระยะที่ 1 มีทั้งหมด 8 กิจกรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1 ประชุมเพื่อค้นหาปัญหาและระดมความคิด

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

เพื่อร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมตามโครงการ และร่วมกันวิเคราะห์ชุมชน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. จัดประชุมชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ กิจกรรมการทำงานวิจัยและงบประมาณ
3. รับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้นำชุมชน ประชาชนบ้านป่าสักงาม
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการทอ่งเทียวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 3 เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2557

สถานที่ดำเนินการ

ศาลาอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านป่าสักงาม

ผลการดำเนินการ

ได้ทราบถึงจุดเด่น/โอกาส และจุดด้อย/อุปสรรค ของชุมชน สถานการณ์การทอ่งเทียว บ้านป่าสักงาม ความต้องการที่จะพัฒนาชุมชน และได้ค้นหาบุคคลที่จะร่วมกันดำเนินโครงการต่อไป

กิจกรรมที่ 2 เวทีพูดคุยเพื่อปรับแก้โครงการและเตรียมการนำเสนอ

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

เพื่อให้ทีมวิจัยได้มีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในการปรับแก้โครงการ

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. จัดประชุมชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ กิจกรรมการทำงานวิจัย และงบประมาณ
3. รับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการทอ่งเทียวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 22 เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2557

สถานที่ดำเนินการ

ศาลาอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านป่าสักงาม

ผลการดำเนินการ

โครงการฉบับสมบูรณ์ และผู้นำเสนอโครงการ

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการทอ่งเทียวโดยชุมชน และวางแผนการทำงาน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

1. เพื่อเพิ่มเติมทักษะและความเข้าใจในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของทีมวิจัย
2. เพื่อวางแผนการดำเนินงานในโครงการวิจัยระยะที่ 1

ขั้นตอน/วิธีการ

1. จัดประชุมทีมงานวิจัย
2. อบรมความรู้ ความเข้าใจและเครื่องมือ กระบวนการในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. วางแผนการดำเนินงานของโครงการวิจัยระยะที่ 1
4. แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานวิจัย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้นำชุมชน ประชาชนบ้านป่าสักงาม
2. ทีมวิจัย
3. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
4. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการทอ่งเทียวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 23 เดือน ธันวาคม พ.ศ.2557

สถานที่ดำเนินการ

ศาลาอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านป่าสักงาม

ผลการดำเนินการ

ทีมวิจัยมีความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและรับทราบบทบาทหน้าที่ของตนในการทำงานวิจัยและร่วมกันวางแผนการเก็บข้อมูลและแผนการทำงานของทีมงานวิจัย

กิจกรรมที่ 4 เวทีชี้แจงโครงการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

1. เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการให้ทีมวิจัยและคนในชุมชนเข้าใจ
2. เพื่อเปิดโอกาสทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน
3. เพื่อร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมตามโครงการ
4. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความรัก และความสามัคคีที่ดีต่อกัน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. จัดประชุมชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ กิจกรรมการทำงานวิจัย

และงบประมาณ

3. รับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้บริหารเทศบาล และผู้นำชุมชน
2. คณะที่มวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการทอ่งเทียวโดยชุมชน
4. หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 20 เดือน มกราคม พ.ศ.2558

สถานที่ดำเนินการ

ศูนย์ประสานการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ป่าชันน้ำ)

ผลการดำเนินการ

ทั้งผู้บริหาร ฝ่ายปกครองของเทศบาลและชุมชน ตลอดจนทีมวิจัยทุกคนเห็นความสำคัญของงานวิจัย ทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง สามารถวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย และบอกความต้องการของชุมชนได้ ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันจนได้แผนงานกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ ทั้งนี้เพราะพี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการทอ่งเทียวโดยชุมชนมาสร้างความกระจำและชัดเจน ทำให้ทุกคนมีความสุขและความพึงพอใจในการประชุมดังกล่าว เกิดกำลังแรงใจในการทำงาน

กิจกรรมที่ 5 ศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

1. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
2. เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชน
3. เพื่อศึกษากิจกรรมการอนุรักษ์และการบริหารจัดการป่าไม้ของชุมชน
4. เพื่อสำรวจพันธุ์ไม้และสมุนไพร ภายในพื้นที่ป่าของชุมชน
5. เพื่อศึกษาเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติของชุมชน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
2. จัดทำแผนที่ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
3. รวบรวมข้อมูลกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
4. สำรวจพันธุ์ไม้ แหล่งน้ำและสมุนไพรในป่า
5. สำรวจเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติของชุมชน
6. สรุปข้อมูล

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะที่มวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม และที่ปรึกษา
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 10 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2558

สถานที่ดำเนินการ

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 และบริเวณพื้นที่บ้านป่าสักงาม

ผลการดำเนินการ

1. ได้ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แผนที่ทรัพยากรของชุมชน
2. มีการรวบรวมข้อมูลกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนไว้อย่างเป็นระบบ
3. ได้ข้อมูลด้านสมุนไพรและพันธุ์ไม้ในป่าของชุมชน
4. ได้ข้อมูลเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติของชุมชน
5. คนในชุมชนและเยาวชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และเกิดความตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

กิจกรรมที่ 6 ศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

เพื่อสำรวจและศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. จัดเวทีสืบค้นข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณี
2. จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนและปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน
3. จัดเวทีสืบค้นข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณี
4. สัมภาษณ์/พูดคุย
5. สรุปข้อมูล

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะทีมวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม และที่ปรึกษา
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 10 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2558

สถานที่ดำเนินการ

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 และในชุมชนบ้านป่าสักงาม

ผลการดำเนินการ

1. ได้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
2. ได้แผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนและปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

กิจกรรมที่ 7 ศึกษาข้อมูลด้านการเกษตรของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

เพื่อสำรวจและศึกษาข้อมูลด้านการเกษตรที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. จัดเวทีรวบรวมข้อมูลด้านการเกษตรของชุมชน
3. จัดทำปฏิทินการเกษตรของชุมชน
4. สำรวจ/สัมภาษณ์/พูดคุย
5. สรุปข้อมูล

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะทีมวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม และที่ปรึกษา
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 10 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2558

สถานที่ดำเนินการ

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1

ผลการดำเนินการ

1. ได้ข้อมูลด้านการเกษตรของคนในชุมชน
2. ได้ปฏิทินการเกษตรของชุมชน

กิจกรรมที่ 8 ศึกษาข้อมูลด้านพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

เพื่อศึกษา รวบรวม บทเรียนและประสบการณ์ของชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากร และการท่องเที่ยวของชุมชน

ขั้นตอน/วิธีการ

1. จัดเวทีสรุปบทเรียนด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน
2. จัดเวทีสืบค้นพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. สรุปข้อมูล

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะทีมวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม และที่ปรึกษา
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 12 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2558

สถานที่ดำเนินการ

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1

ผลการดำเนินการ

1. ทราบถึงพัฒนาการด้านการทรัพยากรของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. รวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากเอกสารและงานวิจัยที่

เกี่ยวข้อง

กิจกรรมที่ดำเนินการในระยะที่ 2 มีทั้งหมด 5 กิจกรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1 เวทีสร้างข้อตกลงในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

เพื่อกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรของชุมชน และการสร้างกฎกติกาในการใช้ทรัพยากรร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการใช้ทรัพยากรในพื้นที่

ขั้นตอน/วิธีการ

1. จัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เพื่อการใช้ทรัพยากรของชุมชน
2. จัดประชุมเพื่อสร้างกฎกติกาในการใช้ทรัพยากร
3. จัดเวทีประชุมตีความในการใช้ทรัพยากรชุมชน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะทีมวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม และที่ปรึกษา
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการทอเทียวยุทธชุมชน
4. หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 13 - 14 เดือน ตุลาคม พ.ศ.2558

สถานที่ดำเนินการ

ศาลาอเนกประสงค์วัดป่าสักงาม หมู่ที่ 1

ผลการดำเนินการ

ทราบถึงพัฒนาการด้านการทรัพยากรของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

กิจกรรมที่ 2 อบรมและออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

ออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสม

ขั้นตอน/วิธีการ

ออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนและตรงตามความต้องการของตลาด

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะทีมวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม และที่ปรึกษา
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 8 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2559

สถานที่ดำเนินการ

ศาลาอเนกประสงค์วัดป่าสักงาม หมู่ที่ 1

ผลการดำเนินการ

ได้โปรแกรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

- โปรแกรมของคนวัยทำงาน
- โปรแกรมคู่รัก

กิจกรรมที่ 3 ศึกษาดูงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

ศึกษาดูงานรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนอื่น

ขั้นตอน/วิธีการ

ศึกษาดูงาน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะทีมวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 3-4 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559

สถานที่ดำเนินการ

บ้านหัวทุ่ง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

ผลการดำเนินการ

ทีมวิจัยได้ความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมที่ 4 สรุปผลการศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

ศึกษาดูงานรูปแบบการบริหารจัดการการทอ่งเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนอื่น

ขั้นตอน/วิธีการ

ศึกษาดูงาน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะทีมวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล
3. พี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากสถาบันการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 3 - 4 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559

สถานที่ดำเนินการ

บ้านหัวทุ่ง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

ผลการดำเนินการ

ทีมวิจัยได้ความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมที่ 5 จัดทำศูนย์ข้อมูลศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านป่าสักงาม

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

เพื่อจัดทำศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวและป้ายสื่อความหมายแหล่งท่องเที่ยวบ้านป่าสักงาม

ขั้นตอน/วิธีการ

1. จัดทำสื่อข้อมูล และสื่อประชาสัมพันธ์
2. วางระบบการบริหารจัดการศูนย์ฯ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะทีมวิจัยจากชุมชนบ้านป่าสักงาม
2. เจ้าหน้าที่จากเทศบาล

ระยะเวลาดำเนินการ

เดือน มีนาคม พ.ศ. 2559

สถานที่ดำเนินการ

บ้านป่าสักงาม อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

ผลการดำเนินการ

ได้ศูนย์ข้อมูลและป้ายสื่อความหมายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จำนวน 11 ป้าย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยที่ว่า แนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นอย่างไร ผลจากการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนบ้านป่าสักงาม

1. ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน

บ้านป่าสักงามเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีการตั้งถิ่นฐานยาวนานหลายชั่วอายุคน เป็นแหล่งอารยธรรมโบราณที่สำคัญซึ่งบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต โดยประเมินจากการค้นพบซากเจดีย์เก่าแก่ที่มีอายุประมาณ 700 ปี กระจายอยู่บริเวณรอบๆ ของชุมชน จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านและจากการสันนิษฐานจากหลักฐานต่างๆ พบว่าเดิมหมู่บ้านแห่งนี้เป็นของชนเผ่าผว้า หรือ ละว้า โดยอพยพมาจาก หมู่บ้านป่าแป๋ บ้านผาเต็ง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากถูกพม่ารุกรานและต่อมามีกษัตริย์องค์หนึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินผ่านมายังหมู่บ้านป่าสักงามพร้อมกับมเหสี ซึ่งทรงพระครรภ์และจะครบกำหนดประสูติพระองค์ทรงเห็นว่าคงเดินทางต่อไปไม่ได้ ประกอบกับหมู่บ้านแห่งนี้มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมแก่การตั้งเมืองเนื่องจากพื้นที่เป็นที่ราบภูเขา มีแม่น้ำลำธารรอบๆหมู่บ้าน ทั้งยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร จึงได้ทำการสร้างเมืองขึ้นและให้ชื่อว่า “สามฝั่งแกน” เมืองสามฝั่งแกนมีความเจริญรุ่งเรืองมาเนิ่นนาน จนกระทั่งถูกพม่าซึ่งอยู่ทางเหนือของเมืองเข้ามารุกรานเผาผลาญบ้านเมืองวัดวาอารามจนเหลือแต่ซากปรักหักพัง หลังจากนั้นชาวลัวะ ซึ่งเคยอาศัยอยู่แถวนี้นมาก่อน ได้รวมกันเป็นปึกแผ่นเกิดเป็นหมู่บ้านขึ้น และได้ช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์วัดร้างในหมู่บ้าน เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจขึ้น ในปี พ.ศ.2462 ได้อัญเชิญพระพุทธรูปซึ่งสร้างโดยไม้สักจำนวน 1 องค์ ที่มีอยู่บริเวณนั้นมาเป็นพระประธาน ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2518 ได้พบพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์รุ่นพระสิงห์ 3 ในลำห้วยโบสถ์ จึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่วัดป่าสักงาม จนถึงปัจจุบัน

ชุมชนบ้านป่าสักงามมีการจัดตั้งชุมชนมากกว่า 3 ชั่วอายุคน จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในชุมชนระบุว่าในอดีตนั้น ชาวบ้านป่าสักงามมีอาชีพที่พึ่งพิงจากฐานทรัพยากร ทั้งการหาของป่า และการทำอุตสาหกรรมขนาดย่อม ได้แก่ 1) การทำปูนขาว โดยจะนำเอาหินปูนจากผาซ้อ มาทำการเผา ที่บริเวณริมลำห้วย ซึ่งจะมีเตาเผาปูนเขาเรียงรายอยู่ ในอดีตการทำปูนขาวถือว่าเป็นอาชีพที่คนในชุมชนนิยมทำกันเยอะ โดยปูนขาวที่ได้นั้นส่วนหนึ่งใช้ในการก่อสร้างวัดป่าสักงาม และนำไปขายยังหมู่บ้าน

ด้านล่าง โดยการหาไปขายเช่นบ้านกาเดใหม่ บ้านหลวงเหนือ ที่มีคนนิยมกินมาก 2) การทำดินไฟ เป็นอีกหนึ่งอาชีพของชาวปาสักงามที่นำเอาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาแปรรูปเป็นสินค้า โดยการนำเอาฮกฟ้า ขี้เถ้าและดินมาทับถมกัน แล้วรดด้วยน้ำ ดินไฟที่ได้จะนำไปใส่จิ้นส้ม ปลาส้ม และนำไปขายยังหมู่บ้านอื่นๆ ส่วนน้ำค้างที่ได้จากกระบวนการผลิตสามารถนำไปใช้ซักผ้าและสระผมได้ 3) การทำน้ำมันยาง โดยการเผาต้นยาง ยางที่ไหลออกมานั้นสามารถเอาไปใช้น้ำทำทุ่งหรือภาชนะอื่นๆ เพื่อป้องกันการรั่วซึมได้ 4) ขี้บั้ง ขี้ยา เป็นผลผลิตจากป่า ที่เป็นสินค้าของบ้านปาสักงามอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งในอดีตนั้นมียาอยู่ไม่กี่โลกรัมละ 3 บาท นอกจากนี้ยังมีอาชีพเกษตรกรรมบางส่วนที่เน้นผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก

ช่วงปี พ.ศ. 2510 ถึง พ.ศ. 2536 ชุมชนได้ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต จากการทำการเกษตรกรรม และเก็บหาของป่า ไปเป็นการทำไม้แปรรูป จากป่าออกจำหน่ายแทน ส่งผลให้สภาพทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมสภาพลง แหล่งน้ำธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์เริ่มแห้งแล้ง น้ำในชุมชนไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคชาวบ้านจึงเริ่มปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตโดยออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้านมากขึ้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2536 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริให้ตั้งโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นเพื่อการอนุรักษ์ และ พัฒนาชุมชนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำกวัง บ้านปาสักงาม เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่โครงการเข้าเดินเนินการ โดยมีหน่วยทหารทำหน้าที่ในการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ชุมชนไม่สามารถทำไม้เถื่อนได้ดังเดิม และได้รับการส่งเสริมอาชีพและการอนุรักษ์ตามการพัฒนาของโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ชาวบ้านจึงเกิดการเรียนรู้และเริ่มปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิตให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนสืบไป

บ้านปาสักงามเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุประมาณ 800 ปี จากการสันนิษฐานจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ชนพื้นเมืองเป็นชาวลัวะหรือละว้า มาจากบ้านป่าแป๋ บ้านผาแดง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (เมืองแกน) ซึ่งถูกพม่ารุกรานจึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านปาสักงาม ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอแม่แตง ต่อมามีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ได้เสด็จผ่านหมู่บ้านปาสักงามซึ่งมีทำเลที่ตั้งเหมาะสมแก่การตั้งเมืองเพราะเป็นพื้นที่ราบบนภูเขา มีแม่น้ำลำธารรอบหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณนานาชนิด ประกอบด้วยทางทิศใต้ มีผาสูงชันเป็นแนวยาวตลอดหมู่บ้าน จึงได้ทำการสร้างเมืองขึ้นเพื่อประทับระหว่างประสูติ ให้ชื่อว่า “เมืองสามฝั่งแกน” เพราะชนพื้นเมืองอพยพมาจากเมืองแกน อำเภอแม่แตง

บ้านปาสักงามตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ต.หลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ เหนืออ่างเก็บน้ำแม่กวังอุดมธารา สภาพพื้นที่บ้านปาสักงามเป็นพื้นที่ราบและลาดเชิงเขาบนพื้นที่สูงเหนือจากน้ำทะเลประมาณ 400 เมตร อยู่ระหว่างแนวเขาด้านตะวันตกและตะวันออกของหมู่บ้านสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านปาสักงามล้อมรอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่กวังที่อุดมสมบูรณ์ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ใหญ่นานาชนิด ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 31.875 ไร่ หรือประมาณ 51 ตารางกิโลเมตร พื้นที่บ้านปาสักงามมีประมาณ 500 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ราบและที่ลาดเชิงเขาบนพื้นที่สูงเหนือจากระดับน้ำทะเลประมาณ 520 เมตร อันเป็นแหล่งต้นน้ำที่มีห้วยรองรับน้ำไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำแม่กวังอุดมธารา บ้านปาสักงามจึงมีความสำคัญ

ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นน้ำลำธาร เดิมป่าบริเวณนี้เป็นป่าสักที่อุดมสมบูรณ์ แต่ในอดีตที่ผ่านมา มีการลักลอบตัดไม้โดยชาวบ้านป่าสักงามเป็นผู้รับจ้าง จึงทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าเริ่มลดน้อยลง ต่อมาเมื่อศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ได้เข้ามาเลือกบ้านป่าสักงามเป็นชุมชนที่ขยายผลแนวพระราชดำริฯ ชาวบ้านที่เคยทำไม้เถื่อนก็หันกลับมาให้ความร่วมมือในการพัฒนาฟื้นฟูป่าและสภาพแวดล้อม โดยการรับแนวคิดในการสร้างฝายแม้วในผืนป่าต้นน้ำ มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัตถุดิบที่ได้จากป่า เช่น การทำปุ๋ยจากใบไม้แห้ง การเปิดสัมปทานเก็บเห็ด เป็นต้น หลังจาก 20 ปี ในการมุ่งมั่นพัฒนาตามแนวพระราชดำริฯ ป่าต้นน้ำก็สามารถกลับมาผลิตน้ำหล่อเลี้ยงชุมชนได้เหมือนในอดีต น้ำตกก็มีน้ำไหลเหมือนเดิม และน้ำเหล่านั้นนอกจากจะใช้ประโยชน์ในชุมชนแล้ว ยังไหลลงสู่เขื่อนแม่งวง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำดิบใหญ่สำหรับทำน้ำประปาให้กับเมืองเชียงใหม่

2. ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านป่าสักงาม หมู่ที่ 1 ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอดอยสะเก็ด ไปทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 20 กิโลเมตร มีขอบเขตพื้นที่การปกครองประมาณ 56 กิโลเมตร หรือประมาณ 35,000 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทางเหนือ	ติดต่อ อำเภอแม่แตง และอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
ทางใต้	ติดเขื่อนแม่งวงอุดมธารา ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อ อำเภอพร้าว และตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

3. สภาพทั่วไปของชุมชน

3.1 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของพื้นที่บ้านป่าสักงาม เป็นพื้นที่ราบและมีความลาดเอียงเล็กน้อย อยู่ระหว่างแนวเขาซึ่งทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ ในทิศตะวันออกและตะวันตกของหมู่บ้าน โดยพื้นที่ชุมชนมีระดับความสูงเฉลี่ยจากระดับทะเลปานกลาง ประมาณ 400 เมตร และมียอดเขาสูงสุดอยู่ในแนวเขาด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งมีความสูงระดับทะเลปานกลาง ประมาณ 984 เมตร ในทางทิศใต้ของชุมชน ยังมีหน้าผาหินเรียกว่า “แผ่นดินหวิด” และมีหน้าผาหินซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ผาจ้อ”

3.2 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของบ้านป่าสักงาม อากาศค่อนข้างเย็นตลอดปี เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ป่าหนาแน่นและมีลักษณะเป็นหุบเขา แบ่งเป็น 3 ฤดูกาลดังนี้ ฤดูร้อนเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม ฤดูฝนเดือนพฤษภาคม-กันยายน ฤดูหนาวเดือนตุลาคม-มกราคม โดยอุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 5 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 38 องศาเซลเซียส และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,300 มิลลิเมตร

3.3 การคมนาคม

การคมนาคม เส้นทางคมนาคมที่สำคัญระหว่างชุมชนบ้านป่าสักงามกับพื้นที่ต่างๆ ในปัจจุบันมี 2 เส้นทาง ได้แก่

1. เส้นทางจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นถนนลาดยางระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร เชื่อมติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1001 ถนนเชียงใหม่-พร้าว บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 50.5 บ้านป่าไม้แม่หอพระ หรือสวนป่า อ.อ.ป แม่หอพระ
2. เส้นทางจากหมู่บ้านไปทางด้านทิศใต้เป็นถนนลาดยาง ระยะทางประมาณ 2.8 กิโลเมตร ถึงท่าเรือชั่วคราวเชื่อมแม่กวางอุดมธารา ข้ามเรือแล้วใช้เส้นทางผ่านหมู่บ้านวังธาร เดินทางออกสู่ถนนสายเชียงใหม่-เชียงราย บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 118 เป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร และอีก 2 กิโลเมตรถึงตัวอำเภอต๋อยสะเก็ด

3.4 สภาพทางภูมิศาสตร์

ชุมชนบ้านป่าสักงามพื้นที่ค่อนข้างราบหรือกึ่งราบและลาดเอียงเล็กน้อย อยู่ระหว่างแนวเขาด้านตะวันออกและตะวันตกของหมู่บ้าน โดยแนวเขามีลักษณะทอดตัวเป็นแนวเฉียงเหนือ-ใต้ ป่าต้นน้ำอยู่ทางทิศเหนือ ป่าใช้สอยอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และป่าอื่นๆ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันตก โดยมีสภาพทางภูมิศาสตร์ทั่วไป ดังนี้

1. **ภูมิประเทศ** ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปของชุมชนบ้านป่าสักงามที่ประกอบไปด้วยสภาพพื้นที่ลาดชันและเป็นที่ราบ ลักษณะดังกล่าวจึงมีแหล่งต้นน้ำโดยอยู่บริเวณลุ่มน้ำห้วยคัง บริเวณป่าทางทิศเหนือและทิศใต้ของหมู่บ้านมีถ้ำมากมาย เช่น หินปูน ถ้ำหลวง ถ้ำตุ้ปุ ถ้ำเสือ ถ้ำน้ำบ่อ ถ้ำผาตั้น นอกจากนี้ยังมีหน้าผาหินเป็นแนวยาวประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “แผ่นดินหวัด” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากการยกตัวหรือยุบตัวของผิวโลกเป็นแนวยาวจากทิศเหนือไปทางทิศใต้

2. **ภูมิอากาศ** ลักษณะของสภาพภูมิอากาศทั่วไปของชุมชนบ้านป่าสักงามประกอบด้วย 3 ฤดูกาล คือฤดูฝน (พฤษภาคม-กันยายน) ฤดูหนาว (ตุลาคม-มกราคม) ฤดูแล้ง (กุมภาพันธ์-เมษายน) มีอุณหภูมิตลอดปีเฉลี่ยประมาณ 32.5-37.3 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยประมาณ 11-12 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิสูงสุด 38 และต่ำสุด 5 องศาเซลเซียส สำหรับปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยประมาณ 1,300 มิลลิเมตร

3.5 สภาพกายภาพของชุมชน

การตั้งบ้านเรือน การตั้งบ้านเรือนของชุมชนป่าสักงามส่วนมากจะอยู่เป็นกลุ่มมีถนนสายหลักผ่านกลางหมู่บ้านและมีซอยแยกย่อยถึงกลุ่มบ้านทุกครัวเรือน ลักษณะของบ้านเรือนเป็นบ้านที่สร้างถาวร คือ บ้านมุงกระเบื้องหรือสังกะสีตัวบ้านสร้างด้วยไม้และปูน ซึ่งเป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นบนจะเป็นไม้ส่วนชั้นล่างจะเป็นปูนและยกพื้นสูง ส่วนมากจะอยู่ติดกันในเนื้อที่ไม่มาก จะมีพื้นที่ตั้งแต่ 1 งาน ถึง 1 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัยบ้านป่าสักงามมีกลุ่มเดียว แต่จะแบ่งกันเรียกชื่อ คือ จากโรงเรียนขึ้นไปจนถึงทิศเหนือเรียกว่าบ้านดง ส่วนจากโรงเรียนมาทางวัดจนถึงสำนักงานไฟฟ้าจะเรียกว่าบ้านใน

สาธารณูปโภค

1. แหล่งน้ำ ชุมชนมีการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำบ้านป่าสักงาม นอกจากนั้นยังอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ จากป่าซับน้ำและน้ำในลำห้วยที่อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน และแหล่งน้ำจากฝายน้ำล้นห้วยคัง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่พัฒนาขึ้นเพื่อการเพาะปลูกในพื้นที่เกษตรบริเวณริมห้วยคัง
2. แหล่งพลังงานไฟฟ้า ในอดีตนั้นการพลังงานแห่งชาติได้ให้การสนับสนุนการใช้ไฟฟ้าพลังน้ำและจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำ แต่ปัจจุบันได้ล้มเลิกไปแล้วและชุมชนใช้พลังงานไฟฟ้าจากระบบการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
3. ถนน ในชุมชนมีถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง โดยถนนสายหลักจะอยู่กลางหมู่บ้าน แล้วมีซอยแยกออกไปในกลุ่มครัวเรือนในชุมชน
4. โทรศัพท์ ชุมชนป่าสักงามมีโทรศัพท์สาธารณะประจำหมู่บ้าน 1 ตู้ ซึ่งเป็นระบบโทรศัพท์จากจานดาวเทียม ตั้งอยู่บริเวณบ้านนายบุญ ปันใจ ซึ่งอยู่หน้าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

3.6 สภาพทางสังคม

ประชากร ปัจจุบันชุมชนบ้านป่าสักงามมีประชากรรวมจำนวนทั้งสิ้น 349 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด จำนวน 102 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3-4 คน/ครอบครัว โครงสร้างประชากรประกอบไปด้วยวัยเด็กและเยาวชน ประมาณ 22.30 เปอร์เซ็นต์ วัยผู้ใหญ่และวัยทำงานประมาณ 68.10 เปอร์เซ็นต์ และวัยผู้สูงอายุประมาณ 9.60 เปอร์เซ็นต์

การศึกษา ระบบโครงสร้างทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของชุมชนบ้านป่าสักงามมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านป่าสักงาม สังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2503 ปัจจุบันโรงเรียนบ้านป่าสักงามเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีข้าราชการครูประจำการ 3 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน และนักการภารโรง จำนวน 1 คน จำนวนนักเรียนทั้งหมด 9 คน นอกจากนั้นยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง มีจำนวนเด็กเล็ก 19 คน ครูผู้ดูแลเด็ก 1 คน

การปกครอง ระบบการปกครองในชุมชนบ้านป่าสักงาม ปัจจุบันมีนายมนต์เชียร บุญช้างเผือก เป็นผู้ใหญ่บ้าน และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน คือ นายสุชาติ ยาวีระ และนายนิวัฒน์ อุ่มนาง นอกจากนี้ในชุมชนยังมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำ คำปรึกษา และช่วยเหลือ การปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นการคัดเลือกผู้นำกลุ่มตามความสามารถ

กลุ่มและองค์กรในชุมชน ชุมชนบ้านป่าสักงามได้มีการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรต่างๆขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นไปตามกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนา กลุ่มพัฒนาป่าเพื่อชีวิต กลุ่มจัดสรรน้ำ กลุ่มปุ๋ยธรรมชาติ กลุ่มเกษตรกรรม โครงการกองทุนประจำหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้าน

3.7 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพและรายได้ของชุมชนบ้านป่าสักงาม ส่วนใหญ่รายได้หลักมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำสวน ทำนา และทำไร่ และรับจ้างทั่วไป

กลุ่มและองค์กรในชุมชน

1. **กลุ่มที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการ** กลุ่ม/องค์กรลักษณะนี้ถูกกำหนดให้จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับแนวนโยบายการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ หรือมีการจดทะเบียนกลุ่ม ได้แก่

- 1) โครงการกองทุนขจัดปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ประกอบด้วยคณะกรรมการ 10 คน ทำหน้าที่ในการอนุมัติงบประมาณสำหรับการทำกิจกรรมการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน
- 2) โครงการกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) ประกอบด้วยคณะกรรมการ 12 คน ทำหน้าที่ในการอนุมัติงบประมาณสำหรับทำกิจกรรมการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน
- 3) กลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นกลุ่มที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันกลุ่มสตรีแม่บ้านป่าสักงามมีนางวันเพ็ญ มีมานะ เป็นประธานกลุ่ม

2. **กลุ่มที่จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ** มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อสร้างความมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทั้งภายในและนอกชุมชน ได้แก่

- 1) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ จัดตั้งขึ้นเพื่อต้องการให้ช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายแก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิตในชุมชน
- 2) โครงการประสานพลังแผ่นดิน เป็นการจัดตั้งขึ้นเพื่อสอดส่อง ดูแล ป้องกันและขจัดปัญหาด่วนยาเสพติด ประกอบด้วยคณะกรรมการ 25 คน

3) ประชาคมหมู่บ้าน ประกอบด้วยคณะกรรมการ 20 คน ทำหน้าที่ในการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนมีการปรึกษาหารือ และร่วมกันพิจารณาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

4) กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนา ดำเนินกิจกรรมด้านการปกป้อง คุ่มครอง ดูแลรักษา พื้นฟูป่าโดยรอบของชุมชน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากป่า

5) กลุ่มพัฒนาป่าเพื่อชีวิต ดำเนินกิจกรรมโดยให้ชาวบ้านได้มามีส่วนร่วม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ปลูกกินพืชได้ เช่น หวาย ลูกหว้า ผักหวาน พืชสมุนไพร และไม้ใช้สอยมาเสริมในป่าของหมู่บ้าน

6) กลุ่มจัดสรรน้ำ ทำหน้าที่เพื่อการพัฒนาแหล่งน้ำในชุมชน มีการทำเหมืองฝาย ต้นน้ำลำธาร มีระบบการจัดสรรน้ำ ดูแลประปาหมู่บ้าน ขุดลอกเหมืองฝายน้ำตกลอนดินมาทำปุ๋ยธรรมชาติ

7) กลุ่มปุ๋ยธรรมชาติ ทำหน้าที่ทำแนวกันไฟในป่าของหมู่บ้าน เพื่อนำใบไม้ มาบดละเอียด เพื่อทำปุ๋ยธรรมชาติผสมกับดินตะกอนหน้าฝาย

8) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่ในการพิจารณาการใช้ดินให้เกิดประโยชน์ไม่สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม มีการคัดเลือกพื้นที่แบบมีส่วนร่วม

9) กลุ่มพิทักษ์ป่า มีหน้าที่อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติตามแนวพระราชดำริ โดยดำเนินกิจกรรมด้านการปกป้อง คุ่มครอง ดูแล รักษา พื้นฟูป่า รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากป่ารอบชุมชน

4. ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ

บ้านป่าสักงามแต่เดิมเป็นชุมชนของชนเผ่าลัวะ แต่ต่อมามีกลุ่มคนที่เป็นคนเมืองและชนเผ่าไท-ยวน อพยพมาอาศัยในหมู่บ้านและเข้ามาผสมกลมกลืนกับชนเผ่าดั้งเดิม ดังนั้นจึงมีการผสมผสาน ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ เพื่อเป็นการปรับตัวให้สามารถมีวิถีชีวิตสอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่สำคัญ ได้แก่

4.1 ประเพณี

1) ประเพณีผิวไฟพระเจ้า

ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 (กุมภาพันธ์) ของทุกปี ชาวบ้านจะพากันเอา ไม้หนามจี้ ขนาดประมาณ 2-3 นิ้ว นำมาปอกเปลือกแล้วมาตากแดด 1 วัน จากนั้นตอนเช้าตรู่ก็จะนำไม้หนามจี้ มาจุดหน้าวิหารและพระสงฆ์อัญเชิญพระพุทธรูปมาให้พระพุทธรูปอันเป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระพุทธเจ้าได้รับความอบอุ่น นอกจากนี้ยังมีการอธิฐานขอให้ชุมชนอยู่กันอย่างอบอุ่นและอุดมสมบูรณ์ต่อภายหน้า หลังจากนั้นในเวลาเย็นชาวบ้านก็จะช่วยกันเก็บกวาดบริเวณที่เผาไม้จนสะอาดเรียบร้อย

2) ประเพณีสงกรานต์

ชุมชนเรียกประเพณีนี้ว่า ประเพณีปีใหม่เมือง ซึ่งอยู่ในช่วงวันที่ 13-17 เมษายนของทุกปี จัดได้ว่าเป็นวันคืนสู่เหย้าของชุมชนบ้านป่าสักงาม โดยสมาชิกในหมู่บ้านที่เดินทางออกไปทำงาน นอกหมู่บ้านจะกลับมาสังสรรค์ทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวและร่วมกันรดน้ำดำหัวครูอาจารย์ บุพการีญาติผู้ใหญ่และบุคคลผู้ที่ตนนับถือ

3) ประเพณีเลี้ยงผีหอ

เป็นประเพณีที่ชุมชนจะต้องมีการจัดร่วมกันทุกปี เพื่อให้ผีเจ้านายปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน ให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ชุมชนเรียกว่าพิธีเลี้ยงผีเจ้านาย โดยจัดพิธีในช่วง เดือน 5 (มีนาคม) แรม 9 ค่ำและเดือน 9 (พฤษภาคม) แรม 9 ทำปี่ละ 2 ครั้ง โดยแต่ละครัวเรือนจะร่วมกันนำไก่ที่ฆ่าแล้วบ้านละ 1 ตัว มาต้มรวมกัน รวมทั้งการนำข้าวต้มมัดและขนมหวานต่างๆ มารวมกัน ณ หอพ่อหลวงคำแดง โดยผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเป็นผู้ทำพิธีเช่นไหว้ พิธีจะเริ่มตั้งแต่ 08.00-11.0น. เมื่อเสร็จพิธีแต่ละครัวเรือนก็จะนำเครื่องเซ่นของตนเองกลับไปรับประทานที่บ้าน

4) ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ

จัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 (มิถุนายน) หรือวันวิสาขบูชาของทุกปี ในช่วงเช้าจะมีการทำบุญตักบาตร ในช่วงบ่ายมีการฟังเทศนาธรรม เมื่อฟังธรรมเสร็จแล้วชาวบ้านก็ร่วมกันนำน้ำผสมส้มป่อย มาสรงน้ำพระธาตุ ในช่วงกลางคืนมีการเวียนเทียนรอบอุโบสถ และมีการเล่นต่างๆ ณ บริเวณวัดป่าสักงาม เช่น การละเล่นพื้นเมือง แข่งบั้งไฟ เป็นต้น

4.2 วัฒนธรรม

1) วัฒนธรรมทางภาษา

ชุมชนบ้านป่าสักงามในอดีตมีการสื่อสารโดยภาษาเป็นของตนเอง คือ ภาษาลัวะ แต่ปัจจุบันเนื่องจากไม่มีการสืบทอดสู่คนรุ่นลูกหลานจึงมีกานใช้ภาษาคำเมืองและภาษาไทย พูดคุยกับบุคคลภายนอกชุมชน ซึ่งภาษา “คำเมือง” เป็นภาษาที่พูดคุยกันอย่างแพร่หลายในพื้นที่ภูมิภาคล้านนาในขณะนั้น และเนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งพักพิงต่างและมาต่างระหว่างเขตอำเภอต๋อยสะเก็ดและอำเภอพร้าว ชุมชนจึงได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชนต่างๆ เพิ่มขึ้นและชนพื้นเมืองบางส่วนได้เข้ามาสมรสกับชนเผ่าดั้งเดิมในชุมชน ทำให้ในชุมชนมีการพูดคุยในภาษาพื้นเมืองเพิ่มมากขึ้น ภาษาลัวะจึงไม่เป็นที่นิยมพูดคุยกันซึ่งในบ้านป่าสักงามพบมีผู้ที่พูดภาษาลัวะคนสุดท้ายคือแม่ฮุยฮ่วย ปันใจ อายุ 103 ปี และได้เสียชีวิตเมื่อ พ.ศ.2543 ทำให้ภาษาลัวะไม่มีผู้สืบทอดและสูญหายไปจากชุมชนในที่สุด

2) วัฒนธรรมการแต่งกาย

การแต่งกายของชุมชนบ้านป่าสักงามจากอดีตจนถึงปัจจุบันได้ มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย สตรีตั้งแต่วัยกลางคนจนถึงวัยชรา นิยมนุ่งผ้าซิ่นในการร่วมงานบุญต่างๆ ตามวาระโอกาส โดยผ้าซิ่นทั้งหมดจะมีการซื้อมาจากภายนอกชุมชน ส่วนในอดีตนั้นพบว่า วัฒนธรรมการแต่งกายของผู้ชายนิยมแต่งกายด้วยกางเกงผ้าด้อย เรียกว่า “ผ้าตาไก่” เป็นผ้าฝ้ายทอมือพื้นสีเหลืองลายคำสลับขาว ผ้าด้อยขนาดสั้นนิยมนุ่งแบบ “เค็ดม้าม” หรือ “เก็นม้าม” คือการม้วนชายผ้าเป็นเกลียวสอดระหว่างขาให้รัดกุม ส่วนผ้าด้อยขนาดยาวก็แบบโจงกระเบน ไม่นิยมสวมเสื้อ แต่จะใช้ผ้าพาดไหล่ในโอกาสพิเศษต่างๆ ส่วนในฤดูหนาวก็จะมีการใช้ผ้าห่ม หรือ “ผ้าตุ้ม” คือ ผ้าฝ้ายทอเส้นใหญ่ๆ หนาๆ ใช้คลุมตัวทั้งชายและหญิง ส่วนการแต่งกายของผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าซิ่นลักษณะเป็นลายขวาง ต่อเชิงเอวด้วยผ้าฝ้ายสีดำ ไม่สวมเสื้อแต่ใช้ผ้าผืนยาวพันรอบอกหรือพันเฉียงลำตัวพาดชายไปด้านหลัง เรียกว่า “สะห้วยแล่ง” ต่อมานิยมนุ่งผ้าซิ่นสีดำต่อเชิงที่ทอสลับสีดำแดงแต่ไม่ต่อเอว เรียกว่า “ซิ่นก่านคอควย”

3) ปฏิทินวัฒนธรรม

ภาพที่ 2 ปฏิทินวัฒนธรรม

4.3 ความเชื่อเรื่องผี

ชุมชนยังมีความเชื่อเรื่อง “ผี” สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสิ่งที่ให้คุณให้โทษกับชีวิตของบุคคลได้ นับแต่อดีตมาจึงมีการกำหนดระเบียบแบบแผนการดำรงชีวิตเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับ “ผี” ได้อย่างเป็นปกติสุขสืบเนื่องมาถึงการดำเนินชีวิตประจำวันบางส่วน สะท้อนความเชื่อเรื่องผีภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น ก่อนจะกินข้าวในป่าทุกครั้งจะต้องแบ่งข้าวและกับให้เจ้าที่ได้กินก่อน เป็นต้น

1) ผีเสื้อบ้านหรือผีเจ้าบ้าน

เป็นผีที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้าน มีบทบาทในการปกป้องรักษาดูแลรักษาหมู่บ้าน และคอยลงโทษบุคคลที่ทำผิดจารีตประเพณี หรือ “ผิดผี” ทุกๆปี ชุมชนจะมีการเซ่นสรวงบูชา ผีเสื้อบ้าน เพื่อให้ทุกคนได้อยู่เย็นเป็นสุขและทำมาหากินได้ผลดี

2) ผีบ้านผีเรือน

เป็นผีบรรพบุรุษของแต่ละตระกูลโดยภาษาเหนือเรียกว่า “ผีปู่ย่า” มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองเฉพาะแต่ละหลังคาเรือน มีให้สิ่งชั่วร้ายต่างๆ เข้ามาในเขตตัวบ้านได้นอกจากนั้นยังมีหน้าที่คอยผิผีที่เกิดขึ้น สมาชิกในครัวเรือนจะต้องมีการ “ใส่ผี” เพื่อขอขมาในการทำผิดจารีตไปครั้งนั้นๆ

3) ผีไร่

เป็นผีที่อยู่บริเวณไร่-สวนของชาวบ้าน โดยเชื่อว่าผีไร่จะช่วยปกป้องรักษาและคุ้มครองไร่-สวนให้มีผลผลิตที่ดี โดยก่อนที่ชาวบ้านจะทำกิจกรรมการเกษตรทุกครั้งจะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนมาบนบานสานกล่าวต่อผีไร่ทุกครั้งเพื่อช่วยผลิตผลอุดมสมบูรณ์ โดยการไหว้จะเป็นไปตามฐานะหรือแล้วแต่บุคคลใดจะบนอะไรไว้ เช่น หัวหมู เหล้าไก่ไก่คู่ ลาบ แกงอ่อม เป็นต้น หลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะมีการเลี้ยงผีตามที่บนบานไว้

4) ผีเจ้านาย

เป็นผีที่สิงสถิตอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่เดิม ก่อนที่จะมีการตั้งหมู่บ้าน เมื่อจะตั้งหมู่บ้านต้องมีการทำพิธีถามหรือขอผีเจ้าที่ก่อน หลังจากนั้นชุมชนก็จะร่วมใจกันสร้างศาลเพื่อให้เจ้านายสิงสถิต บริเวณศาลเจ้านายจะเป็นสถานที่หวงห้ามในการเข้าไปตัดไม้หรือทำกิจกรรมใดๆ อันถือเป็นการลบหลู่สถานที่บ้านป่าสักงามมีการตั้งศาลเจ้าพ่อหลวงคำแดงเป็นผีเจ้านายของหมู่บ้าน ตั้งอยู่บริเวณทางทิศใต้ของโรงเรียนบ้านป่าสักงาม เมื่อเกิดเหตุภัยในชุมชนหรือในครัวเรือนใดๆ ชาวบ้านมักจะบนบานสานกล่าวเมื่อผ่านพ้นเหตุการณ์ก็จะมีการมาแก้บน นอกจากนี้ ทุกปีแต่ละครัวเรือนจะนำไก่ต้มมารวมกัน ณ ศาลเจ้าพ่อหลวงคำแดง เพื่อพิธีเลี้ยงผีเจ้าผีนายเป็นงานของหมู่บ้านทุกๆครัวเรือนจะต้องมาร่วมพิธี

5. ระบบการผลิต

เนื่องจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชนป่าสักงาม ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรมถือว่าต้องอาศัยแหล่งปัจจัยต่างๆ ที่ล้วนเกิดจากการหมุนเวียนปัจจัยการผลิตที่มาจากทรัพยากรป่าไม้ทั้งสิ้น เช่น แหล่งน้ำฝน แหล่งน้ำในดิน แหล่งน้ำธรรมชาติ อินทรีย์วัตถุ ปุ๋ยธรรมชาติ ธาตุอาหารในดิน พืชอาหารสัตว์ ฯลฯ ซึ่งส่งผลให้ระบบการผลิตมีความเชื่อมโยงกับป่าไม้เป็นอย่างมาก หากมีระบบการผลิตที่เหมาะสมกับนิเวศป่าไม้ม่อมทำให้ผลผลิตที่ได้มีปริมาณและคุณภาพสูง และไม่เป็นกิจกรรมที่ไปทำลายสภาพทางนิเวศวิทยาของป่าให้เสียหาย ลักษณะดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้ป่าและการทำเกษตรมีความยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตที่ชุมชนป่าสักงามนำมาใช้เป็นแนวทาง ได้แก่

1. หลักการเกษตรแบบผสมผสาน

หลักพื้นฐานของระบบเกษตรกรรมแบบผสมผสานมีอยู่อย่างน้อย 2 ประการสำคัญๆ คือ 1. มีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ 2 กิจกรรมเป็นต้นไป โดยการทำเกษตรทั้งสองกิจกรรมนั้น ต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นควรประกอบไปด้วยการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ และสามารถผสมผสานระหว่างการปลูกพืชต่างชนิด หรือการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกันได้ 2. การเกื้อกูลประโยชน์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในระบบเกษตรแบบผสมผสานนั้น เกิดขึ้นทั้งจากวงจรการใช้แร่ธาตุอาหารรวมทั้งอากาศ และพลังงาน เช่น การหมุนเวียนใช้ประโยชน์จะเป็นไปทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น ผ่านการหมักของจุลินทรีย์ เสียก่อน

2. เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นระบบการเกษตรที่เน้นให้มีการจัดการแหล่งน้ำ และการจัดสรรแบ่งส่วนพื้นที่ทำการเกษตรอย่างเหมาะสม โดยระบบการผลิตตามหลักการนี้ให้ความสำคัญกับการผลิตอาหารเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในครอบครัวและชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนาน “ทฤษฎีใหม่” นี้มีความจำเป็นต้องประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กับสภาพภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด

3. ระบบวนเกษตร เป็นเกษตรกรรมที่นำเอาหลักการความยั่งยืนของระบบนิเวศในระบบป่าธรรมชาติมาใช้เป็นแนวทางในการทำเกษตร โดยให้ความสำคัญเป็นอย่างสูงกับการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล และไม้ใช้สอยต่างๆ ให้เป็นองค์ประกอบหลักของการกสิกรรม ตลอดจนผสมผสานกับการปลูกพืชชั้นล่างที่ไม่ต้องการแสงแดดมาก หรือได้อาศัยร่มเงา และความชื้นจากการที่มีพืชชั้นบนขึ้นปกคลุม รวมทั้งมีการจัดองค์ประกอบระบบการผลิตทางการเกษตรให้มีความหลากหลายทั้งชนิดของพืชและสัตว์ เช่น การปลูกพืชเกษตรแซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ การนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่า การเก็บผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการใช้พื้นที่ป่าเพาะปลูกในบางช่วงเวลาสลับกับการปล่อยให้ฟื้นคืนสภาพกลับไปเป็นป่า รวมถึงการสร้างระบบเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ คือ มีไม้ยืน

ดินหนาแน่นเป็นส่วนใหญ่ทำให้ระบบมีร่มไม้ปกคลุมและความชุ่มชื้นสูง การเกษตรรูปแบบนี้ส่วนใหญ่พบในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ป่าธรรมชาติ เกษตรกรจะทำการผลิตโดยไม่ให้กระทบต่อระบบนิเวศรูปแบบเกษตรที่พบ เช่น การทำสวนเมี่ยง(ชา) การปลูกกาแฟ

4. เกษตรอินทรีย์ เป็นการทำการเกษตรที่เน้นหลักการไม่ใช้ปุ๋ยเคมีสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช แต่จะให้ความสำคัญในการปรับปรุงบำรุงดิน โดยดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ย่อมทำให้พืชและสัตว์ที่เจริญเติบโตจากผืนดินนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ตามไปด้วย ผู้ที่บริโภคผลผลิตจากพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ก็จะได้รับอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัย

ตอนที่ 2 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. ทรัพยากรธรรมชาติ

1.1 ทรัพยากรดิน

ลักษณะดินในชุมชนบ้านป่าสักงามทั่วไปเป็นดินสีน้ำตาลแดงผิวดินเป็นดินทรายที่มีก้อนกรวดและเม็ดดินลูกรังที่มีดินร่วนปนอยู่น้อยมาก ลักษณะของดินเป็นดินจากป่ารุ่นที่ 2 หรือดินที่เกิดจากการฟื้นตัวของป่าเต็งรัง จึงทำให้สภาพดินค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำไม่เหมาะสมกับการเกษตร ลักษณะดินในพื้นที่ทำกินมีหน้าดินตื้นถึงลึกประมาณ 0.50 เมตร มีความชื้น ความสามารถในการระบายน้ำ และมีการชะล้างหน้าดินในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่มีการจัดการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์โดยจำแนกออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1) พื้นที่ป่า การใช้ที่ดินที่เป็นพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ต้องการสงวนไว้ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งอาหารตามธรรมชาติ แหล่งอาหารตามธรรมชาติ แหล่งสมุนไพร แหล่งใช้สอย เสริมสร้างรายได้ในครัวเรือน ตลอดจนการรักษาไว้เพื่อประโยชน์เป็นแหล่งเรียนรู้สืบสานภูมิปัญญาในชุมชน

2) พื้นที่อยู่อาศัย ชุมชนบ้านป่าสักงามมีการแบ่งที่ดินสำหรับตั้งบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย วัด โรงเรียนและแหล่งปลูกพืชผักสวนครัวในบริเวณที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ประมาณ 70 ไร่

3) พื้นที่การเกษตร มีการจัดสรรพื้นที่เพื่อการเกษตรเป็นพื้นที่นา พื้นที่ไร่ พื้นที่สวน ซึ่งมีพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 185.25 ไร่ โดยพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่บริเวณที่ลาดริมห้วยคังฝั่งขวา ซึ่งยาวตลอดแนวจากสบห้วยกลางบ้านถึงห้วยผาปูนและห้วยช้างแก้ว มีความลาดชันไม่เกิน 15 องศา ระดับความเป็นกรดต่างประมาณ 5.2 - 7.9 มีความเหมาะสมในการปลูกพืชไร่ มีการใช้ประโยชน์ปลูกพืชที่ให้ผลผลิตในระยะสั้น เช่น กะหล่ำดอก คื่นห่อ ผักชี พริกชี้ฟ้า ต้นหอม มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว แตงกวา พืชที่ให้ผลผลิตในระยะกลางประมาณ 6-9 เดือน เช่น ผือก ข้าวโพด มะละกอ ถั่วฝักยาว ฝรั่ง ส่วนพืชที่ให้ผลผลิตระยะยาวประมาณ 3.5 ปี เช่น ส้มโอ มะม่วง ขนุน ลำไย

3) พื้นที่สาธารณประโยชน์ ชุมชนมีการแบ่งพื้นที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่สาธารณะ เช่น ถนน ป่าช้า การประปาหมู่บ้าน เพื่อให้คนในชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

1.2 ทรัพยากรน้ำ

แหล่งทรัพยากรน้ำที่สำคัญของชุมชนบ้านป่าสักงาม ที่ใช้ประโยชน์ทั้งเพื่อการบริโภคและอุปโภคมาจากลำน้ำหลัก 3 สาย ได้แก่

1) ลำน้ำห้วยคัง อยู่ด้านทิศใต้ของหมู่บ้านมีความยาวประมาณ 11 กิโลเมตร ประกอบด้วยห้วยย่อย ประมาณ 20 ห้วย คือ ห้วยน้ำฮาก เป็นห้วยต้นน้ำที่ไหลมารวมกับห้วยบวกเต่า ห้วยเมียง ห้วยวังสัก ห้วยน้ำจางหรือห้วยน้ำตก ห้วยเมียงหลวง ห้วยเกีย ห้วยป่าตื้น ห้วยคำสับ ห้วยข้าวหลาม ห้วยวังเตน ห้วยคอก ห้วยป่าแฮ ห้วยปางสัก ห้วยปลาตุก ห้วยงูเหลือม ห้วยเกียกคา ห้วยหนานสิกใหม่ และห้วยต้นยาง

2) ลำห้วยผาปูน อยู่ทางทิศเหนือของชุมชน ประกอบด้วยลำห้วยสาขา คือ ห้วยเตย ห้วยไม้หอบ ห้วยตองแตง ห้วยหมี และห้วยผาจ่อผาจันทร์ ที่ไหลมารวมกันแล้วไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำป่าสักงาม ที่มีความจุประมาณ 800,000 ลูกบาศก์เมตร จากนั้นน้ำจากอ่างเก็บน้ำป่าสักงามจะไหลผ่านพื้นที่ทำกินแล้วลงสู่ห้วยคัง

3) ลำห้วยช้างแก้ว ประกอบไปด้วยห้วยโบสถ ห้วยตงหินแก้ว ห้วยตีนตก และห้วยบ้าน ซึ่งไหลมารวมกันจากนั้นจึงไหลลงสู่ห้วยคังตรงพื้นที่การเกษตรของชุมชน และไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำแม่กวอดุมธารต่อไป

1.3 ทรัพยากรป่าไม้

ในชุมชนบ้านป่าสักงามมีทรัพยากรป่าไม้ตามเขตการปกครอง คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 70,000 ไร่ ประกอบด้วยป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณเป็นส่วนใหญ่ ชนิดของไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้สัก ไม้พลวง ไม้เต็ง ไม้เหียง ไม้แดง ซึ่งมีความสูงประมาณ 20-25 เมตร ไม้ชั้นกลางสูงประมาณ 15 เมตร ไม้พุ่มสูงประมาณ 1 เมตร ส่วนไม้ชั้นล่าง ได้แก่ สมุนไพรวงาวเครือ ดอกตง ดอกกระเจียว ชิงเตา ชิงแดง สำหรับบริเวณพื้นที่สูงเป็นลักษณะของป่าดิบ ชนิดของไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้สัก ไม้ก่อ ไม้จั่ว ไม้รักฟ้า ขนาดความสูงประมาณ 25-30 เมตร ไม้ชั้นสองสูงประมาณ 20-25 เมตร ไม้ชั้นล่างเป็นไม้พุ่มหนาแน่น สัตว์ป่าที่สามารถพบได้ เช่น นก ไก่ป่า หมูป่า หมาป่า นกยูง ลิง เป็นต้น เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มีความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้พื้นที่ป่าโดยรอบรอบชุมชนซึ่งเป็นป่าเต็งรังที่อุดมสมบูรณ์ยังเป็นแหล่งพืชอาหารที่สำคัญของชุมชน เช่น เห็ด หน่อไม้ พืชสมุนไพร และเป็นบริเวณป่าที่ใช้ประโยชน์เพื่อการใช้สอย

2. การใช้ประโยชน์จากป่า

องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่า เป็นการนำทรัพยากรที่มีในระบบป่าไม้มาเป็นตัวตั้ง เพื่อให้มองเห็นว่าสภาพป่าที่สมบูรณ์ให้ประโยชน์ด้านใดบ้าง และจะมีการจัดการอย่างไรจึงจะไม่เป็นการทำลายป่า รวมทั้งทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างต่อเนื่องยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนบ้านป่าสักงามส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพิงผลประโยชน์ที่ได้รับมาจากทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าของชุมชนบ้านป่าสักงามมี 3 แบบ ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพ เป็นการใช้ประโยชน์จากป่าไม้โดยการนำผลผลิตที่ได้จากป่ามาใช้ในลักษณะของปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตเป็นหลัก ได้แก่

1.1 ด้านการบริโภค ชุมชนจะเข้าไปหาของป่าในพื้นที่ใกล้หมู่บ้าน ซึ่งจะมีพืชอาหารป่าและสัตว์ป่าอยู่ในปริมาณที่สามารถบริโภคได้ ได้แก่ กล้วยป่า มะแว้ง มะเขือ เห็ด หน่อไม้ เพกา ผักหวาน กระบก มะแฟน ผักกูด ผักหนาม หน่อไม้ไผ่(รด่วน) จักจั่น(จั่ว) ปลาห้วย ปูจั่ว หมูป่านก แล่น เป็นต้น โดยการหาบริโภคจะเน้นไปตามฤดูกาลและใช้เครื่องมือที่ไม่เป็นการทำลาย เช่น การเก็บผักป่าส่วนใหญ่จะใช้มือเด็ดหรือไม้สอย ส่วนการล่าสัตว์ ถ้าเป็นสัตว์น้ำพบมีการใช้เครื่องมือพื้นบ้าน ได้แก่ เบ็ด เหลน โซ สวิง ตุ่ม เป็นต้น ในด้านการล่าสัตว์ป่า พบมีการใช้อุปกรณ์ในการล่าคือ แร้วสำหรับดักตัวตุ่นและหนู ปืนแก๊ปสำหรับล่านกและสัตว์ใหญ่ เช่น นก หมูป่า เป็นต้น ลักษณะการล่าส่วนใหญ่ชุมชนจะใช้เวลาว่างวันหยุดงานไปหาหาบริโภคมากกว่า ไม่พบการล่าอย่างเป็นล่ำเป็นสันในพื้นที่

1.2 ด้านการใช้สอย พบว่ามีการนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการสร้างบ้านเรือน การทำคอกสัตว์ การซ่อมแซมเรือนชาน การสร้างกระท่อม การจักสาน การผลิตเครื่องมือใช้สอย เป็นต้น โดยไม้ที่นิยมนำมาใช้สอยได้แก่ ไม้สัก ประดู่ มะค่า ไม้ ปุ่มแป้ง หวาย เป็นต้น การใช้ประโยชน์ไม้มีลักษณะที่ปฏิบัติแตกต่างกันออกไป ในด้านการสร้างบ้านเรือน พบมีผู้นำไม้ดิบมาใช้บ้างแต่ในปริมาณไม่มากนัก ในด้านการสร้างกระท่อมหรือทำคอกสัตว์ ส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องขอจากคณะกรรมการหมู่บ้านโดยเป็นที่รับรู้ในชุมชนว่า สมควรจะใช้ไม้ชนิดใดมาก่อนสร้าง ส่วนใหญ่ที่พบจะมีการใช้ ไม้ลัมขอนอนไพร ไม้ไผ่ ในพื้นที่ป่ามาทำคอก ในด้านการนำมาจักสานหรือผลิตเครื่องมือใช้สอย พบว่าส่วนมากจะใช้ไม้ไผ่ที่อยู่ในพื้นที่ป่าใกล้ชุมชนเป็นหลัก

1.3 ด้านการรักษาโรค จากการสอบถามข้อมูล ผู้รู้ด้านสมุนไพรในชุมชน พบว่ามีสมุนไพรในพื้นที่ป่าจำนวน 139 ชนิด ในด้านการใช้ประโยชน์พบว่าส่วนใหญ่เป็นการใช้ในการรักษาพยาบาลในอาการบาดเจ็บหรือรักษาโรคที่เป็นไม่มากนัก ปัจจุบันการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคมียุคสมัยน้อยลงมาก เนื่องจากการคมนาคมสะดวกและการรักษาพยาบาลที่ทันสมัยขึ้นทำให้ชุมชนเกือบทั้งหมดเปลี่ยนมาใช้บริการยาสมัยใหม่ในการรักษาโรค การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในปัจจุบันของชุมชนมักจะนำมา ต้มแก้ปวดเมื่อยและนำมาผสมเหล้าสำหรับดองเป็นยา การเก็บหาของป่าเพื่อเป็นอาหาร

2. การใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ เป็นการใช้ประโยชน์จากป่าไม้เพื่อมุ่งหวังการจำหน่าย เพื่อก่อให้เกิดรายได้ สำหรับการแลกเปลี่ยนสิ่งอุปโภคและบริโภคที่จำเป็น ซึ่งการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ เพื่อสร้างรายได้มี 2 รูปแบบ คือ

2.1 การเก็บหาของป่าหรือผลผลิตจากป่าโดยตรง แล้วนำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ โดยผู้ที่มีอาชีพเก็บของป่าจะมีความรู้เกี่ยวกับการผลผลิต เช่น ฤดูกาล ระยะเวลาที่ควรเก็บ ปริมาณหรือ จำนวนที่เก็บ เพราะการเก็บให้คงเหลือไว้จะทำให้ของป่ามีโอกาสเจริญเติบโต และเพิ่มจำนวนในช่วง ต่อไปทำให้สามารถเก็บของป่าได้อย่างต่อเนื่อง

2.2 การนำผลผลิตที่ได้จากป่ามาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ เป็นการนำทรัพยากรที่มีในป่า มาผ่านกระบวนการแปรรูปก่อนนำไปจำหน่าย เช่น การนำไม้ไผ่มาทำเป็นเครื่องจักสานเพื่อจำหน่ายทั้งใน และนอกชุมชน การนำเศษไม้หรือเมล็ดพืชบางชนิดมาทำเป็นของที่ระลึกหรือการทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ และไม้ไผ่

3. การใช้ประโยชน์เพื่อปัจจัยการผลิต เป็นการนำผลผลิตจากป่าในรูปแบบของ ผลประโยชน์พลอยได้มาใช้ เช่น การนำเศษซากใบไม้ที่เน่าเปื่อยมาใช้ในรูปแบบของปุ๋ยอินทรีย์ การนำมูล ค้างคาวมาเป็นปุ๋ยในโตรเจน การใช้พืชบางชนิดในลักษณะของสมุนไพรป้องกันกำจัดแมลง การนำหญ้า หรือพืชมามาเป็นอาหารสัตว์การใช้ไม้เพื่อการสร้างคอกหรือโรงเรือนเลี้ยงสัตว์

3. การใช้ประโยชน์จากพืช

3.1 พืชที่ใช้เป็นอาหาร

พืชอาหารที่ชาวบ้านป่าสักกามนำมาบริโภคมีจำนวนทั้งหมด 50 ชนิด โดยส่วนใหญ่จะนำมา แกงเป็นอาหาร เช่น ผักหนาม บอนผา บอนคัน บอนเขียว เป็นต้น และพืชวงศ์ เช่น บวบเหลี่ยม และ มะระขี้นก ผักบางอย่างมีรสชาติดีจึงเป็นที่ต้องการบริโภคของคนในชุมชนทำให้รายได้เพิ่มมากขึ้น เช่น ผักหวานบ้าน เมื่อพิจารณาของพืชอาหารที่ชาวบ้านป่าสักกามนำมารับประทาน พบว่า ยอด เป็นส่วนที่ นำมารับประทานมากที่สุด รองลงมาคือ ใบ และผล ตามลำดับ

3.2 พืชทำที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้

พืชทำที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ที่ชาวบ้านป่าสักกามนำมาใช้ประโยชน์ มีทั้งหมด 16 ชนิด ส่วนที่ใช้ประโยชน์มากที่สุดคือลำต้น เช่น หวายทะนอย ใช้สานไซสำหรับดักปลา หวายใส่ไก่ ใช้ทำ เฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ปออง สำหรับทำเชือกและผ้าแป้ง สำหรับทำถ่านดินปืน เป็นต้น รองลงมาคือใบ เช่น เตยหนามและลำเจียก ใช้สำหรับจักสาน และ หญ้าขัด ใช้ทำไม้กวาด เป็นต้น พืชในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ จะนิยมนำมาทำเป็นงานฝีมือ เช่น ตะกร้าหวาย ไซดักปลา ไม้กวาด ทำให้สามารถนำไปสร้างรายได้หรือ เป็นอาชีพเสริมได้

3.3 พืชที่ใช้ในพิธีกรรมและศาสนา

พืชที่ใช้ในพิธีกรรมและศาสนาพบจำนวนพืชค่อนข้างน้อยในบริเวณป่าดิบชื้นน้ำมีเพียง 6 ชนิด อาจเนื่องมาจากชาวบ้านนิยมปลูกเองตามบริเวณบ้านเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ โดยพืชที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาที่พบส่วนใหญ่จะใช้ในส่วนของ ดอก เช่น พลับพลึง แก้วกลางดงหรือขี้เหล็กอเมริกัน เอื้องหมายนา และเอื้องสาย นอกจากนี้ มีการใช้ประโยชน์จากผัก คือ ส้มป่อย โดยใช้สำหรับประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการไล่ผี

3.4 พืชมีพิษ

พืชมีพิษเป็นพืชที่พบน้อยที่สุดบริเวณป่าดิบชื้น ของบ้านป่าสักงามพบเพียง 3 ชนิด ซึ่งปัจจุบัน อาจจะไม่ค่อยมีการใช้ประโยชน์กลุ่มนี้แล้ว แต่ก็มีการศึกษาเพื่อหลีกเลี่ยงพิษของพืชที่ทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกายรวมถึงศึกษาหาวิธีที่จะกำจัดพิษให้หมดไปหรืออาจจะนำมาใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ โดยพืชที่พบได้แก่ ระย่อมหลวง ใช้รากเป็นยาเบื่อสุนัข หนามหัน ใช้เครือเป็นยาเบื่อปลา และเครือไหลขาว ใช้เถาหรือรากตำแช่น้ำสำหรับเป็นยาเบื่อปลา ข่าแมลง และไล่แมลง เป็นต้น

3.5 พืชไม้ประดับ

พืชไม้ประดับที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าดิบชื้น เช่น เขียวพันปี เขียวมรกต เสี้ยว และกล้วยไม้ดิน ซึ่งกล้วยไม้ชนิดนี้ทางหมู่บ้านจะไม่อนุญาตให้เก็บจากในป่า หากพบผู้ใดฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษตามกฎหมายของหมู่บ้าน ซึ่งโดยส่วนใหญ่หากต้องการขายเพื่อสร้างรายได้จะมีวิธีการเพาะเลี้ยงแทน

3.6 พืชใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ

จากการศึกษาพบว่าพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆมีทั้งหมด 14 ชนิด ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ ผล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาหารสำหรับสัตว์ป่า รองลงมาเป็นใบ และลำต้น ตามลำดับ เช่น ก้างปลา ใช้ผลเป็นอาหารสัตว์ป่า ตะเคียนหนู ใช้ลำต้นทำฟืน พืชบางชนิดใช้ประโยชน์ในทางอ้อม เช่น กล้วยป่า นอกจากใช้เป็นดัชนีวัดความชุ่มชื้นของป่าแล้วยังมีส่วนช่วยในการรักษาความชุ่มชื้นของป่าด้วย

4. ข้อมูลพันธุ์ไม้

บ้านป่าสักงามมีทั้งบริเวณป่าใช้สอย ป่าพื้นตัวและป่าอนุรักษ์

1. แปลงป่าใช้สอย เป็นป่าที่ชาวบ้านป่าสักงามได้ประโยชน์มากที่สุด เช่น ใช้ไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ทำเครื่องมือก่อสร้าง ทำอาหาร ทำเชื้อเพลิง หรือยารักษาโรค
2. แปลงป่าพื้นตัว เป็นป่าที่ปล่อยให้พื้นตัวจากการตัดไม้ ซึ่งอยู่ใกล้กับน้ำตก

3. แปลงป่าอนุรักษ์ เป็นป่าธรรมชาติที่ชาวบ้านอนุรักษ์ไว้ไม่มีการบุกรุก พันธุ์ไม้ที่พบในพื้นที่ป่าบริเวณหมู่บ้านป่าสักงาม มีกว่าร้อยชนิด ซึ่งจะพบได้มากที่สุดบริเวณป่าอนุรักษ์ เนื่องจากบริเวณนี้เป็นป่าต้นน้ำ

ตารางที่ 1 ข้อมูลพันธุ์ไม้

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	เต็ง	<i>Shorea obtusa</i> Wall.ex Blume
2	พลวง	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i> Roxb.
3	เหียง	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i> Roxb.
4	รักขาว	<i>Semecarpus cochinchensis</i> Engl.
5	หว่า	<i>Syzgium cumini</i> (L.) Skeels
6	เหมือดโสด	<i>Aporosa villosa</i> (Wall. Ex Lindl.) Baill
7	คำมอกขาว	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.
8	กระพี้	<i>Dalbergia cultrata</i> Grahamex Benth.
9	สารภีป่า	<i>anneslea fragrans</i> Wall.
10	รักใหญ่	<i>Gluata usitata</i> (wall.) Ding Hou
11	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) W.Theob Var.xylocarpa
12	กวาวเครือ	<i>Millettia extensia</i> (Benth.)Baker
13	แสลงใจ	<i>Strychnos nux-vomica</i> L.
14	ชะมวง	<i>Garacinia cowa</i> Roxb. Ex Choisy
15	รกฟ้า	<i>Terminalia alata</i> B. Heyne ex Roth
16	มะพอก(มะเมื่อ)	<i>Parinari anamensis</i> Hance
17	พุดนา(คำมอกน้อย)	<i>Gardenia obtusifolia</i> Roxb. Ex Hook.f.
18	ก่อ	
19	ก่อแพะ	<i>Quercus kerrii</i> Craib
20	ปอ	
21	ทะไลแก้ว	
22	ตีนนก	<i>Vitex pinnatan</i> L.
23	ตะแบกนา	<i>Lagerstroemia floribunda</i> Jack var.floribunda
24	มะกอกเลื่อม/มะกอกเกลื่อน	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin
25	สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz. Var.chebula

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
26	นมแมว	uvaria longipes (Craib)
27	รัง	shorea siamensis Miq.
28	ตะคร้อหนาม	Sisyrolepis muricata (Pierre) Leenh.
29	มะกอกน้ำ	Elaeocarpus hygrophilus Kurz
30	ประดู่	Pterocarpus macrocarpus Kurz
31	ทองกวาว	Butea monosperma (Lam.) Taub.
32	สัก	Tectona grandis L.f.
33	มะแฟน	Protium serratum Engl.
34	แดง	Xylia xylocarpa (Roxb.) W.Theob Var.xylocarpa
35	ตะคร้อ	Schleichera oleosa (Lour.) Merr
36	เพกา	Oroxylum indicum (L.) Benth. Ex Kurz
37	ตีนนก	Vitex pinnatan L.
38	แคทราย	Stereospermum neuranthum Kurz.
39	ขางหัวหมู	Milusa velutina (Dunal) Hook.f.& Thomson
40	กระพี	Dalbergia cultrata Grahame Benth.
41	ตองเหลือง	Haldina cordifolia (Roxb.) Ridsdale
42	ชิงชัน	Dalbergia oliveri Gamble ex Prain
43	ตะแบกเลือด/มะเกลือเลือด	Terminalia mucronata Craib & Hutch
44	เหมือดโลด	Aporosa villosa (Wall. Ex Lindl.) Baill
45	คนทา	Harrisonia perforata (Blanco) Merr.
46	ประดู่	Pterocarpus macrocarpus Kurz
47	มะกอก	Spondias pinnata (L.f.) Kurz.
48	เสี้ยวดอกขาว	Bauhinia variegata L.
49	กระบก	Irvingia malayana Oliv. Ex A.W.Benn.
50	ม่าสาย	Antidesma sootepense Craib
51	ปีบ/กาละลอง	Millingtonia hortensis L.f.
52	นมควาย	Uvaria dulcis Dunal
53	เปล้า	
54	สมอพิเภก(สมอแหน)	Terminalia bellirica (Gaerth.) Roxb.
55	ตีนตั่ง	Desmos dumosus (Roxb.) Saff.

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
56	คำแสด(กายขัดหิน)	<i>Mallotus philippensis</i> Mull. Arg.
57	เปล้าใหญ่	<i>Croton persimilis</i> Mull. Arg.
58	ตะขบป่า	<i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr.
59	เครือออน	<i>Congea tomentosa</i> Roxb.
60	มะตะหลวง	<i>Garcinia xanthochymus</i> Hook. Ex T.Anderson
61	ฮ่อสะพายควาย	<i>Bentincemia floribunda</i> (Wall.) Brongn.
62	ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.
63	เสลาขาว	<i>Lagerstroemia tomentosa</i> C.Presl
64	หว่า	<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels
65	ม่วงป่า	<i>Mangifera pentandra</i> Hook.F.
66	แคหางค่าง	<i>Fernandoa adenophylla</i> (wall.Ex.G.Don)
67	ติ้ว	<i>Cratoxylum</i> sp.
68	ไคร้ย่อย	<i>Elaeocarpus grandiflorus</i> Sm.
69	รางแดง(ก้องแกบ)	<i>Ventilago denticulata</i> Willd.
70	ตะเคียนหนู	<i>Anogeissus acuminata</i> (Roxb.) DC.
71	ซ้อ	<i>Gmelina arborea</i> Roxb.
72	ส้มจั่ว	<i>Cayratia pedata</i> (Lam.) Juss. Ex Gagnep
73	ยมหิน	<i>Chukrasia tabularis</i> A.Juss.
74	รูกฟ้า	<i>Terminalia alata</i> B.Heyne ex Roth.
75	หมีเหม็น	<i>Lisea glutinosa</i> (Lour.) C.B.Rob.
76	มุ่น	<i>Elaeocarpus lacunosus</i> Wall. Ex Kurz
77	กอมขม	<i>Picrasma javanica</i> Blume
78	ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.
79	ดีหมี	<i>Cleidon javanicum</i> Burm
80	ข่อย	<i>Streblus asper</i> Lour.
81	ว่านชักมดลูก	<i>Curcuma comosa</i> Roxb.
82	เฟินก้านดำ	<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.
83	หญ้ายูง	<i>Capillipedium</i> sp.
84	หัวกำปิต	<i>Zingiber smilesenum</i> Craib
85	ครามป่า	<i>Indigofera caloneura</i> Kurz

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
86	บุก	Amorphophallus spp.
87	ว่านนกคุ้ม	Anoectochilus reinwardtii Blume
88	ผักหวาน	Melientha suavis Pierre
89	ตั่ว	Cratoxylum sp.
90	คราม/ฮ่อม	Strobilanthes cusia (Nees) Kuntze
91	สาบเสือ	Chromolaena odorta (L.) R.M. King & H. Rob.
92	พลวง	Dipterocarpus tuberculatus Roxb.
93	มะแฮะนก	Flemingia lineata (L.) Roxb. Ex W.T. Aiton var. lineata
94	หงษ์เหิน	Copernicia baileyana Leon
95	หวาย	Calamus sp.
96	เถาปกตอ	Tetrastigma garretti Gagnep.
97	หญ้าข้าวนกเขา	Chrysopogon orientalis (Desv.) A. Camus
98	มะเค็ด	Catunaregum tomentosa (Blume ex DC.) Tirveng.
99	กาสามปีก	Vitex peduncularis Wall. Ex Schauer
100	มะตูม	Aegle marmelos (L.) Correa ex Roxb.
101	เล็บมือนาง	Combretum indicum (L.) DeFilipps
102	กลิ้งกลางดง	Dioscorea bulbifera L.
103	เดื่อ	Ficus sp.
104	หนามหัน	Caesalpinia godefroyana
105	นมวัว	Aryabotrys harmandii Finet & Gagnep
106	วัวห้ำแรง	
107	บวบเหลี่ยม	Luffa acutangula (L.) Roxb
108	ปึ้งขาว	Clerodendrum glandulosum Lindl.
109	กอมขม	Picrasma javanica Blume
110	พลูช้าง	Vanilla siamensis Rolfe ex Downie
111	บอนบัว	Typhonium roxburghii Schott
112	กุ๊กส้ม	
113	สบู่เลือด (บัวก่อ)	Stephania pierrei Diels
114	ชงโค	Bauhinia purpurea L.

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
115	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook.f.& Thomson
116	แหวนเครือ	<i>Combretum decicuum</i> Collet & Hemsl.
117	พลู	<i>Pinus betle</i> L.
118	เสื่อหมอบ	
119	พลับพลึงป่า	<i>Crinum asiaticum</i> L.var.asiaticum
120	อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.
121	กระโดน	<i>Careya arborea</i> Roxb.
122	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.

พืชใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ

จากการศึกษาพบว่าพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆมีทั้งหมด 14 ชนิด ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ ผล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาหารสำหรับสัตว์ป่า รองลงมาเป็นใบ และลำต้น ตามลำดับ เช่น ก้างปลา ใช้ผลเป็นอาหารสัตว์ป่า ตะเคียนหนู ใช้ลำต้นทำฟืน พืชบางชนิดใช้ประโยชน์ในทางอ้อม เช่น กล้วยป่า นอกจากใช้เป็นดัชนีวัดความชุ่มชื้นของป่าแล้วยังมีส่วนช่วยในการรักษาความชุ่มชื้นของป่าด้วย

5. ข้อมูลสมุนไพร

พืชสมุนไพรเป็นผลิตผลธรรมชาติ ได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ที่ใช้เป็นยาหรือผสมกับสารอื่นๆ ตามตำหรับยาเพื่อบำบัดโรค บำรุงร่างกาย หรือใช้เป็นยาพิษ

ชาวบ้านป่าสักงามก็ยังใช้สมุนไพรในการรักษาโรคต่างๆ มาจนถึงบัดนี้ ซึ่งสมุนไพรต่าง ๆ นั้นหาได้ตามบริเวณป่ารอบๆ หมู่บ้านมีทั้งที่ใช้ราก ลำต้น ใบ การปรุงยารักษาแต่ละโรคนั้น ไม่เหมือนกัน มีทั้งต้มกิน บดละเอียดแล้วประคบ

ตารางที่ 2 ข้อมูลพืชสมุนไพรที่พบในบริเวณป่ารอบๆ หมู่บ้าน

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ส่วนที่ใช้ – การใช้ประโยชน์
1	ฮ่อม	-	ทั้งต้น – ต้มอาบแก้ไอสุกฮือ
2	วู้ห่าแหล่ง	-	ราก – ผสมกับต้นฮ่อสะพายควาย เป็นยาแก้ปวดหลัง
3	รางจืด	รางจืด	ใบ,เครือ – เป็นยาถอนพิษจากร่างกาย
4	นมควาย	นมควาย	ลำต้น – สร้างฮอร์โมนเพศหญิง

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ส่วนที่ใช้ – การใช้ประโยชน์
5	แตงเถื่อน	แตงเถื่อน	ใบ – ยาสมุนไพรผสมได้ทุกสูตร, แก้มบ้ำหมู
6	ตีนเป็ด	สัตบรรณ	ราก – ต้มดื่มแก้กามโรค เปลือก – แก้นิ่ว ยาง – สมานแผลเน่าเปื่อย
7	เครือเงิน	เครือปลาแสงแดง	ทั้งต้น – ต้มดื่มแก้จุดเสียดท้อง
8	หญ้าเมืองวาย	สาบเสือ	ยอด – แก้ก้อนใน, ใบ – ประคบแผลช่วยห้ามเลือด ราก – แก้ปัสสาวะขุ่น ประจำเดือนมาไม่ปกติ แก้กษาวสตรี
9	เสี้ยว	-	เมล็ด – ลดกรดในกระเพาะ ใบ, ลำต้น – แขน้ำขาวข้าวแก้ใช้รากสด
10	หอมไก่	กระดุกไก่	ยอด – แก้อหอบหืด
11	แหนเครือ	แหนเครือ	ลำต้น – ยาประคบแก้ปวดหลัง ริดสีดวงทวาร ท้องร่วง
12	ป็นนกลั้ว	ป็นนกลั้ว	ทั้งต้น – ต้มน้ำอาบแก้ผดผื่นคัน
13	บอนเปีย	นางแลว	ทั้งต้น – ลดน้ำตาลในเลือด
14	บวบเหลี่ยม	บวบเหลี่ยม	ใบ – ลดน้ำตาลในเลือด
15	เจียวกู่หลาน	เจียวกู่หลาน	ทั้ง – ต้านมะเร็ง เบาหวาน ลดน้ำตาลในเลือด
16	ฟักข้าว	ฟักข้าว	ผลอ่อน, ใบอ่อน – ลดน้ำตาลในเลือด
17	หญ้าถอดปล้อง	พญาไร้ใบ	ทั้งต้น – ผสมยาแก้นิ่ว
18	มะเฒ่าสาย	มะเฒ่าสาย	ลำต้น, ราก – สร้างภูมิคุ้มกัน
19	เปล้าทองแตก	เปล้าทองแตก	ลำต้น – บำรุงไต
20	ดีหมี	ดีหมี	ยอดอ่อน – แก้อท้องร่วง ใบ – แขน้ำขาวข้าว แก้กตาฟาง ตาลขโมย
21	เปล้าหลวง	เปล้าใหญ่	ใบ – แก้วังเวียนศีรษะ, ลำต้น, ราก – แก้ปวดหลัง
22	ผักหวานบ้าน	ผักหวานบ้าน	ราก – แก้กุมิแพ้
23	มะแฮะขึ้นก	-	ราก – ยาขับปัสสาวะ
24	ว่านคำอูย	เยี่ยววัว	ใบ – ต้มแก้ใช้หัดดู
25	บะแกวัน	ตะขบป่า	ผล – แก้อท้องร่วง
26	ปิ้งขาว	พนมสวรรค์ป่า	ราก – แก้ปวดศีรษะ
27	ปิ้งแดง	พนมสวรรค์	ราก – แก้ปวดศีรษะ, ใบ – ตำประคบแก้ปวดเมื่อย
28	อบเชย	อบเชย	เปลือก – นวดคลายเส้น

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ส่วนที่ใช้ – การใช้ประโยชน์
29	หมีเหม็น	หมีเหม็น	ใบ – เป็นยาสระผม
30	ชุมเห็ดไทย	ชุมเห็ดไทย	ทั้งต้น – เป็นยาแก้ไข้ ขับพยาธิ ยาระบายอ่อนๆ แก้เมื่อย ภูมิแพ้
31	ตองสาต	สาตแดง	หัว – ต้มน้ำดื่มขับนิ่ว
32	จุ่มจะลิง	บอระเพ็ด	เถา – แก้ไข้มาลาเรีย ยาบำรุงกำลัง
33	มั่งหยวด	บัวเครือ	เครือ – ยาบำรุงกำลัง
34	กลิ้งกลางดง	กระท่อมเลือด	ผล – ประคบแผลแก้พิษแมลง
35	ข่อย	ข่อย	กิ่ง – ผสมกับมะเมาสาย ประคุดเครือ ต้านโรคเอดส์
36	มะเดื่อชุมพร	มะเดื่อทรมพร	ราก – แก้เวียนศีรษะ
37	เตยหอม	เตยหอม	ยอดอ่อน – ต้มช่วยโรคหัวใจ ตับ , ราก – ถอนพิษ
38	กวาวเครือ	กวาวเครือขาว	เปลือก – ยาบำรุงกำลัง
39	เครือลูก	-	หัว, ราก – แก้ผดผื่นคัน
40	ผักแคนก	-	ทั้งต้น – ลดน้ำตาลในเลือด
41	พลูดง	-	ใบ – แชน้ำล้างหน้า ขจัดสิ่งสกปรก
42	ปิดปิว	เจตมูลเพลิงขาว	ราก – แก้ประจำเดือนไม่ปกติ
43	หญ้าคา	หญ้าคา	ราก – แก้ไข้ แก้ไอ แก้ตาชโมย
44	หญ้าไซเหา	หญ้าไซเหา	ทั้งต้น – ต้มผสมใบน้อยหน่ากำจัดเหา
45	ก่ง	ตองกง	ลำต้น – แก้นิ่ว
46	หวายทะนอย	หวายทะนอย	ลำต้น – เผาไฟเป็นยาคลายเส้น
47	นมนาง,นมสาว	นมนาง	เปลือก – บำรุงน้ำนม สร้างฮอร์โมนเพศหญิง
48	หญ้าหมอน้อย	หญ้าดอกขาว	ทั้งต้น – แก้ปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ
49	บะกอมขม	กอมขม	ลำต้น – แก้ไข้หวัดใหญ่
50	จี้ กั น ต า / สี่พันคนทา	คนทา	เปลือก, ราก – แก้ไข้
51	กำลังควายถึก	กำลังควายถึก	เครือ – บำรุงกำลัง ดองเหล้า
52	สะเดาดง	เถาว์ลยั้ง	ยอดอ่อน – ช่วยลดน้ำตาลในเลือด
53	มะเขือพวง	มะเขือพวง	ผล - บำรุงหัวใจ
54	ขางปากปุด	เส็งเล้ก	ราก – รักษาอาการเหงือกบวม
55	ค้ำควาดำ/ถาดำ	เนระพูสีไทย	ลำต้น, ราก – สมุนไพรร้อยแปด

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อสามัญ	ส่วนที่ใช้ – การใช้ประโยชน์
56	ขางปอย	ขางปอย	ทั้งต้น – แก้ตาลขโมย
57	เชื่องแข้งม้า	เชื่องแข้งม้า	ลำต้น, ราก – แก้ริดสีดวงทวาร
58	เครือออน	เครือออน	เครือ – แก้ริดสีดวงทวาร
59	ฮ่อ สะ พาย ควาย	ฮ่อสะพายควาย	ลำต้น, ราก – ยาบ่ารุงกำลัง แก้อาการปวดเมื่อย
60	แห่นง	เร่ว	ราก – สมุนไพรรักษาดีหอมเย็น
61	ขมิ้นชัน	ขมิ้น	หัว – แก้โรคกระเพาะ เม้ามก้าง
62	ว่านชักมดลูก	ว่านชกมดลูก	เหง้า – ทำให้มดลูกเข้าอู่เร็ว กินตอนตั้งครรภ์ทำให้แท้งได้
63	หงษ์เหิน	กล้วยเครือคำ	หัว – ลดน้ำตาลในเลือด แก้ปวดหลัง
63	กล้วยใต้	กล้วยน้ำว้า	ผลดิบ – แก้ท้องเสีย
64	จี้กุก	กูก	ราก – แก้กินผิด
65	กำแพงเจ็ดชั้น	ตาไก่	ลำต้น , ราก – คลายเส้นเอ็น

6. สูตรยาสมุนไพรพื้นบ้าน

สูตรยาพื้นบ้านของเผ่าลัวะ บ้านป่าสักงาม ทั้งหมด 13 สูตร ได้แก่ บำรุงกำลัง/แก้ปวดหลัง บั้นเอว สร้างภูมิคุ้มกัน ริดสีดวงทวารหนัก แก้ลมมะเร็งคุด (อาการลมพิษออกหูดอกตา) บำรุงไต แก้โรคเบาหวาน แก้น้ำ แก้ไอ/หืดหอบ แก้ลมผัดเดือน/กินผัด ตัดลมนี้้ว แก้และลดสารเคมีในร่างกาย แก้โรคไข้มาเลเรีย และรักษาคนเป็นบ้า

สูตรยาแก้ปวดหลังปวดเอว ชาวบ้านป่าสักงามใช้ ฮ่อสะพายควาย กำลังไก่แจ้ มะตึงเครือคำ กำลังวัวเถลิง รากแดง (เครือก้องแกบ) รากแผ่นดินเย็น วัวห้าแหล่ง มะเขือแจ้เครือ ประดู่เครือ แก่นฝาง และข้าวเจ้า 7 เม็ด แต่สูตรยาแก้ปวดหลังปวดเอวสูตรที่ 2 ของชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่หลอดใต้ใช้รากมะไฟ ป่า รากหรือกิ่งโนรา หัวข่า หัวปูลอย รากมะเฌอแดง เปลือกต้นมะเขือแจ้เครือ ลำต้นอ้อยดำ ลูกโป๊ไม่รู้ลืม ลำต้นหรือกิ่งสะเรียมตง ผลจัน ตีปัส พริกไทย และชาวกะเหรี่ยงที่บ้านทุ่งหลวงพบว่าใช้พืชสมุนไพร กำลังช้างเผือก รากไผ่บง และโตไม่รู้ลืม

สูตรยาที่เกี่ยวกับการสร้างภูมิคุ้มกันและบำรุงร่างกาย ชาวบ้านป่าสักงามใช้ประดู่เครือ กำลังวัวเถลิง สบู่เลือด มะเฌอสาय มะตึงเครือคำ แก่นฝาง ใบย่านาง กำลังไก่แจ้ ข้าวเจ้า 7 เม็ด

สูตรยารักษาไข้มาลาเรียของชาวบ้านป่าสักงามจะใช้ บอระเพ็ด น้ำผึ้งเดือนห้า ข้าวเจ้า มา กินสด หรือปั่นเป็นลูกกลอน

สูตรยาแก้กินผิดจะใช้ เปล้าหลวง รากฮางควา ปันจี เปล้าน้อย ตะไคร้ จีปูก ปูลอย หญ้านาง และมะค่าหัวดำ สูตรยาที่รักษาโรคลมผัดเดือนใช้สูตรเดียวกับสูตรยาแก้กินผิด แต่ชาวกะเหรี่ยงเผ่าสะกอจะ

ใช้รากหัวข้าวเย็น รากกระชาย เหง้าฝ่อพะโต๊ะ เหง้าชิง น้ำผึ้ง รากหนวดหม่น รากสาบเสือ รากเกล็ดปลาช่อน ปังขาว รากหญ้าคา เห็ดลม โคนก้านใบเฟิร์นก๊ีบแรด และฮ่อมช้าง เป็นส่วนผสมในสูตรยา ซึ่งมีวิธีการรักษาแตกต่างกันด้วย บ้านป่าสักงามใช้วิธีการฝนใส่น้ำดื่มแต่กะเหรี่ยงเผ่าสะกอจะนำพืชทั้งหมดมาหั่นเป็นท่อนๆ นำไปตากแห้งจากนั้นมัดรวมกันต้มน้ำดื่มและสูตรยารักษาโรคเบาหวานชาวบ้านป่าสักงามจะใช้หญ้าสาบแข็ง 1 กำมือใหญ่ ไม่ยราบน้อย กระดุมทอง ข้าวเจ้า 7 เม็ด รากแก้วดอกคัง แต่ชาวกะเหรี่ยงเผ่าสะกอจะใช้ ต้มเต็น รากสัก ยาแก้ ละว่ายหล้าเท่านั้น

7. อาหารพื้นบ้านและขนม

ส่วนใหญ่อาหารและขนมจะใช้วัตถุดิบและส่วนประกอบจากธรรมชาติที่หาได้จากในชุมชน และวิธีการปรุงก็นำวิธีมาจากบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาโดยใช้วิธีธรรมชาติ

ประเภทหาลาม

- หาลามไก่
- หาลามกบ ,เขียด
- หาลามปลา
- หาลามกระรอก
- หาลามไหนด

ขนม

- ขนมจ็อก (ขนมเทียน)
- ข้าวต้ม
- ขนมครก
- ขนมเกลือก
- กล้วยทอด / ฟักทองทอด
- กล้วยฉาบ

ประเภทแกง

- แกงหน่อ
- แกงเห็ด
- คั่วแค กบ,เขียด,ไก่

ประเภทนึ่ง

- ห่อหนึ่งหน่อ /ไก่

ประเภทน้ำพริก

- น้ำพริกโย๊ะ
- น้ำพริกปลา
- น้ำพริกหนุ่ม
- น้ำพริกตาแดง
- น้ำพริกอ่อน

ประเภทลาบ

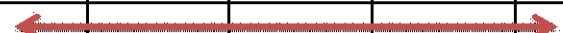
- อาหารป่าตามฤดูกาล
- ลาบหมู /ลาบไก่ /ลาบเนื้อ

8. อาหารธรรมชาติจากป่า

อาหารจากป่า	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1.หน่อไม้, แล่น						●	—	●				
2.ผักกูด, ผักหนาม	●	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	●
3.เห็ดถอบ					●	—	●					
4.เห็ดโคน, เห็ดแดง						●	—	—	—	—	—	●
5.ไข่มดส้ม		●	—	●								
6.ผักหวาน			●	—	●							
7.แมงมัน		●	—	●								
8.หมูป่า					●	—	—	—	—	—	—	●
9.กบจุก	●	—	—	—	—	●						
10.ชะม่อน (กะบก)	●	—	●									
11.จิ้งหรีด						●	—	●				

ตารางที่ 3 อาหารธรรมชาติจากป่า

9. ปฏิทินการเกษตรบ้านป่าสักงาม

ผลิตผล	ม.ค	ก.พ	มี.ค	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
1.ข้าวโพดหวาน												
2.ข้าวโพดสัตว์												
3.ข้าว												
4.ลำไย												

ตารางที่ 4 ปฏิทินการเกษตรบ้านป่าสักงาม

ตอนที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม

ป่าสักงามเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ ไม่ว่าจะเป็นป่าซับน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งเก็บกักน้ำสำหรับชุมชนเพื่อการบริโภค โดยชุมชนจะให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาด้วยความรักและหวงแหนป่าคุณภาพ ชีวิต เป็นแหล่งพืชอาหารและสมุนไพรมากมายหลายชนิด ป่าเสริมอาชีพ โดยการเก็บหาของป่าเพื่อบริโภคและจำหน่ายหรือการปลูกหอยเสริมเพิ่มคุณค่าของป่า เพื่อการใช้สอยและเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน ป่าลุ่มน้ำให้ความสำคัญในการเชื่อมโยงสู่แนวความคิด ผู้นำนักของชุมชน และคุณค่าของธรรมชาติต่อพื้นฐานการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ป่าสักงามยังมีทัศนียภาพหลายแห่งสวยงามตระการตาอยู่ในธรรมชาติสายน้ำตกที่สาดกระเซ็นเป็นละอองจากน้ำตกอีกหลายแห่ง เช่น น้ำตกเหมือนฝัน น้ำตกบ้านพักรับรอง น้ำตกวังวารีจะเป็นจุดดึงดูดให้ผู้ที่ต้องการสัมผัสธรรมชาติเข้ามาเยี่ยมชมที่แห่งนี้เพื่อพักผ่อนจิตใจ หลังจากต้องทำงานอยู่ในเมืองที่แออัดและอากาศไม่บริสุทธิ์

1. จุดชมวิวแผ่นดินไหว

แผ่นดินไหว หมายถึง พื้นที่ภูเขาสูงที่มีส่วนใดส่วนหนึ่งขาดไปหรือลึกลงไป บริเวณพื้นที่สูงที่มองลงไปในพื้นที่ต่ำกลายเป็นจุดชมวิวของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของชุมชน สภาพป่าเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติ พรรณไม้เด่นที่พบในพื้นที่ป่า ได้แก่ ไม้สัก ไม้ยางพารา มะแฟน รกฟ้าแดง มะค่า เป็นต้น

ภาพที่ 3 จุดชมวิวแผ่นดินไหว

2. น้ำตกป่าสักงามและบ้านพักเอเฟรม

น้ำตกป่าสักงาม และบ้านพักเอเฟรม จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งนันทนาการทางธรรมชาติ และเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ พื้นที่ป่าเบญจพรรณขึ้นตามริมลำน้ำ น้ำตกตั้งอยู่ในภูมิประเทศ ที่เป็นหุบเขาระหว่างจุดชมวิวแผ่นดินไหว และเส้นทางระหว่างหมู่บ้านไปท่าเรือข้ามเขื่อนแม่กวงไปยังเทศบาลตำบลลองเหนือ ความลาดชันสูงๆ ต่ำๆ ร้อยละ 70 ของพื้นที่ มีสภาพธรรมชาติมีป่าไม้ เป็นน้ำตกที่ยังคงสมบูรณ์ กิจกรรมนันทนาการที่พบเห็นในพื้นที่ ได้แก่ กิจกรรมเล่นน้ำตกช่วงฤดูร้อน (เดือนมีนาคม – พฤษภาคม ส่วนบ้านพักเอเฟรมมีสถานที่สำหรับจัดอบรมประชุม มีบ้านพักที่สามารถพักได้เป็นกลุ่ม หรือพักเป็นครอบครัว และยังมีพื้นที่สำหรับกางเต็นท์ไว้บริการให้นักท่องเที่ยวอีกด้วย

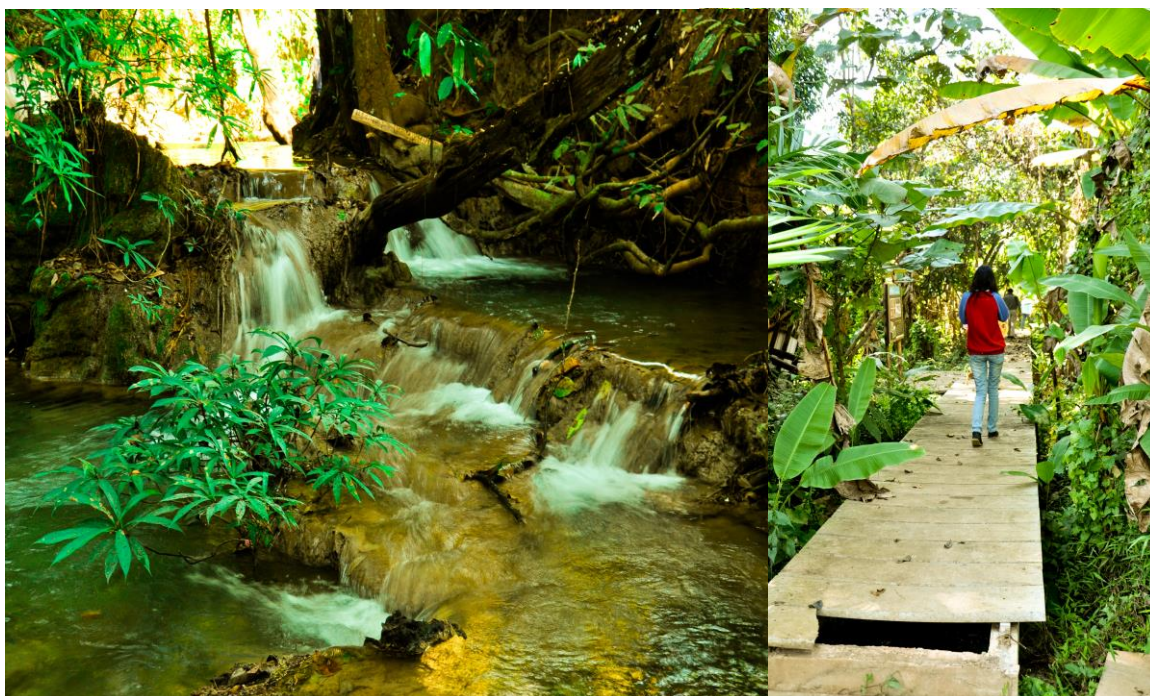
ภาพที่ 4 น้ำตกป่าสักงาม

ภาพที่ 5 น้ำตกป่าสักงามและบ้านพักแอฟรม

3. เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าซับน้ำ

ป่าซับน้ำ คือ บริเวณป่าที่เป็นแหล่งซบน้ำ เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคของชุมชน มีพื้นที่ 2 แห่ง คือป่าบริเวณทิศเหนือของชุมชน มีลักษณะเป็นป่าดงดิบมีต้นไม้ขึ้นหนาที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ดินเปียกชื้นตลอดเวลา มีน้ำซึมออกมากกึ่งลักษณะเป็นหนองน้ำ แล้วไหลรินเป็นลำธารเล็กๆ 2 ลำห้วย ลำห้วยหนึ่งไหลผ่านกลางชุมชนลงห้วยบ้านที่ไหลผ่านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน อีกลำห้วยหนึ่งไหลลงห้วยน้ำจากที่ไหลผ่านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน บริเวณป่าซับน้ำอีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่ในบริเวณทิศเหนือของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากป่าซับน้ำบริเวณแรก มีพื้นที่ต่อเนื่องไล่ขึ้นไปจนถึงบริเวณหน้าถ้ำหลวง ชุมชนเรียกบริเวณนี้ว่า “สระ” เป็นพื้นที่หาอาหารป่าของชุมชนตั้งแต่อดีต อีกทั้งเป็นแหล่งที่มีความชื้นสูง มีน้ำผุดออกเป็นระยะ เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าซับน้ำจัดอยู่ในกลุ่มแหล่งนันทนาการทางธรรมชาติ โดยลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ป่าซับน้ำที่มีความเป็นธรรมชาติ เป็นแหล่งต้นน้ำของน้ำตกป่าสักงาม มีเนื้อที่ประมาณ 150 ไร่ สภาพพื้นที่มีความชุ่มชื้นสูงมาก การเข้าถึงพื้นที่สะดวกเนื่องจากทางเข้าอยู่ติดกับเส้นทางหลักในการเดินทางไปบ้านป่าสักงาม

ภาพที่ 6 เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าซับน้ำ

4. ถ้ำหลวง/ถ้ำค้างคาว

เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ แต่ไม่มีหินงอก หินย้อย และถ้ำแห่งนี้เป็นที่อยู่ของค้างคาวเป็นจำนวนมาก เนื่องจากอยู่ในบริเวณป่าดิบแล้งผสมป่าเบญจพรรณ ลักษณะพื้นที่มีความชุ่มชื้นสูง มีต้นไม้ขึ้นอย่าง

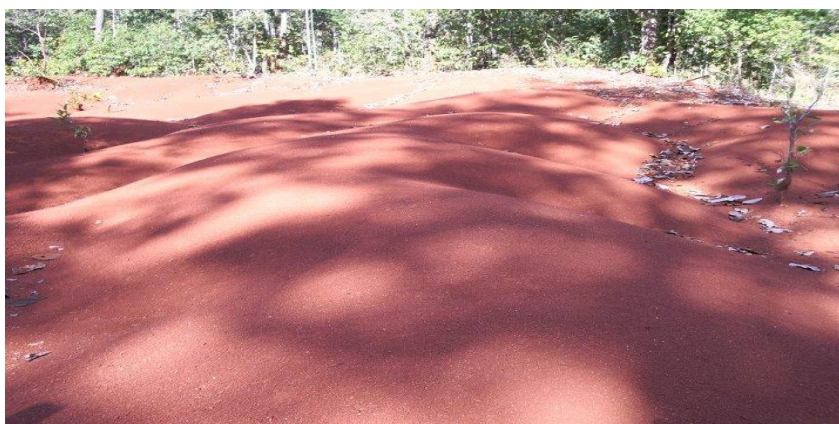
หนาแน่น และยังเป็นบริเวณที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมบวชป่า เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า และลำธาร เป็นประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมให้แก่ชุมชนและชุมชนบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย

ภาพที่ 7 ถ้ำหลวง/ถ้ำค้างคาว

5. กาดผี

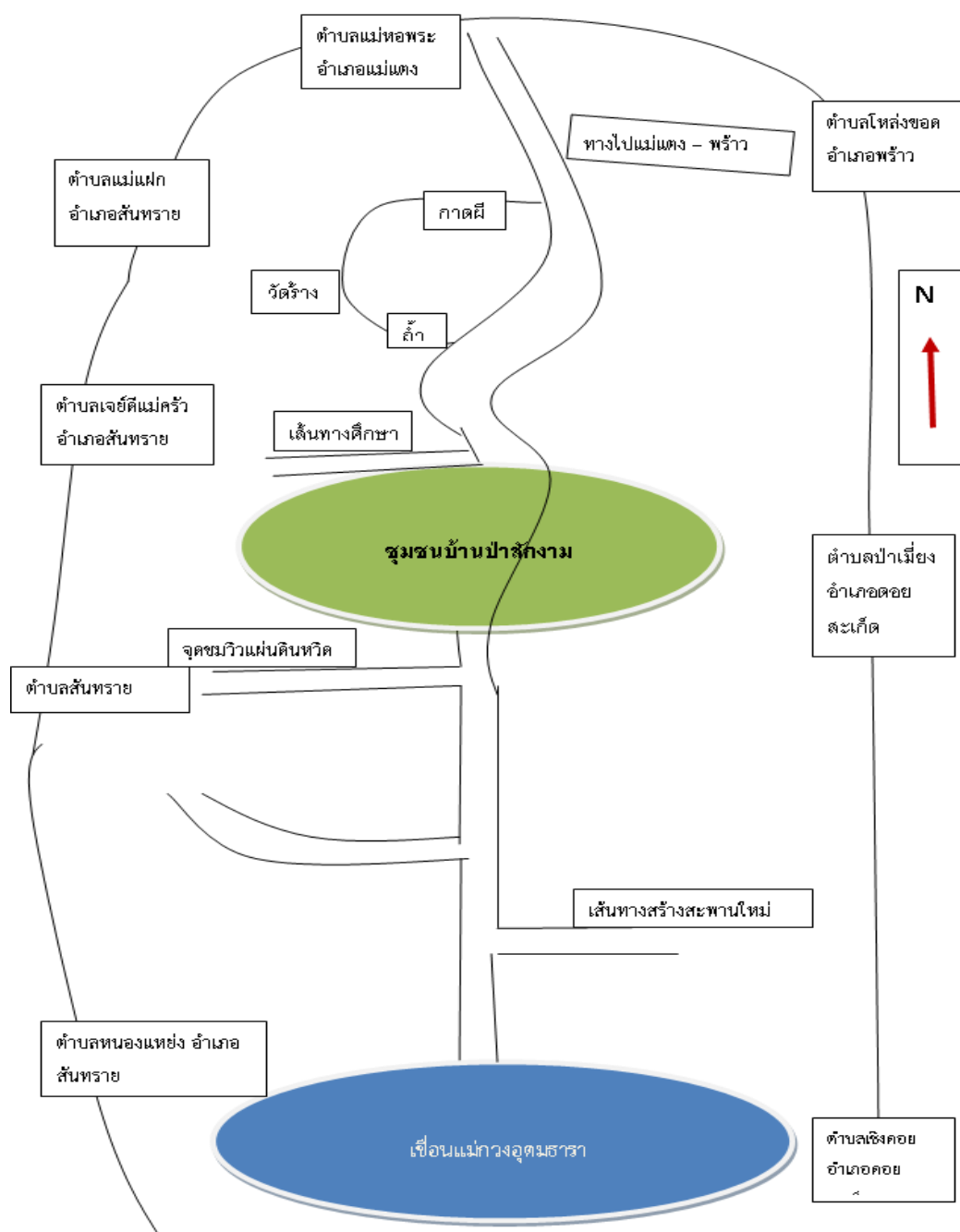
กาดผีเป็นลักษณะของป่าเต็งรัง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้ง และมีลักษณะเป็นดินสีแดงส้ม ไม่มีต้นไม้ขึ้น มีความลาดชันเป็นลูกคลื่นสูง-ต่ำลดหลั่นกันไป ซึ่งคาดว่าเป็นพื้นที่ดินเค็ม(โป่งดิน) สัตว์ป่ามักจะมาอาศัยกินดินโป่งบริเวณนี้ในเวลากลางคืน โดยชุมชนเรียกว่ากาดผี เพราะความสะอาดเรียบร้อยราวกับว่ามีใครมาเก็บกวาดไว้ ซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางธรณีวิทยาและป่าเต็งรังของชุมชนได้

ภาพที่ 8 กาดผี

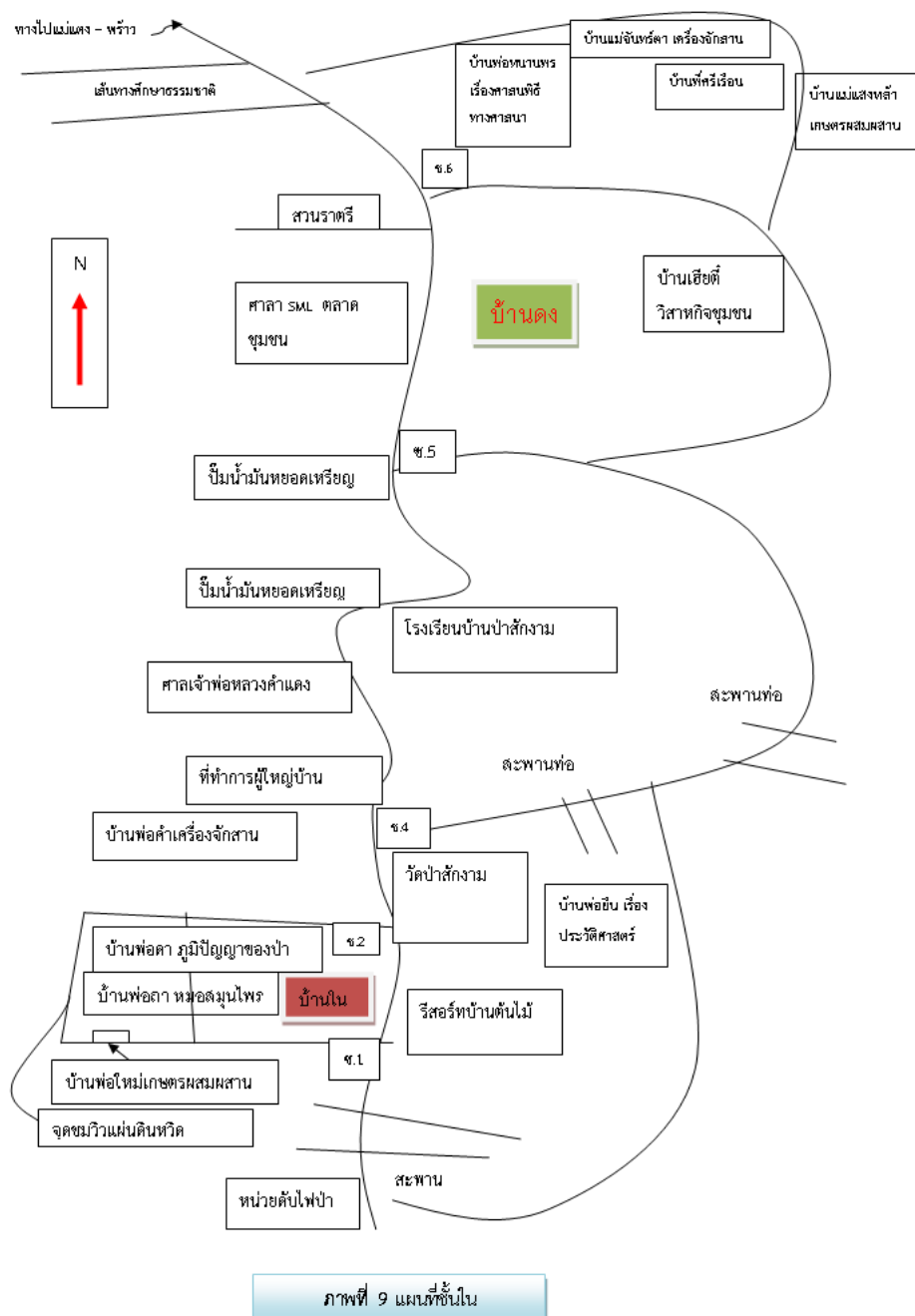
ตอนที่ 4 แผนที่ชุมชนบ้านป่าสักงาม

1. แผนที่ชั้นนอกบ้านป่าสักงาม

ภาพที่ 9 แผนที่ชั้นนอกบ้านป่าสักงาม

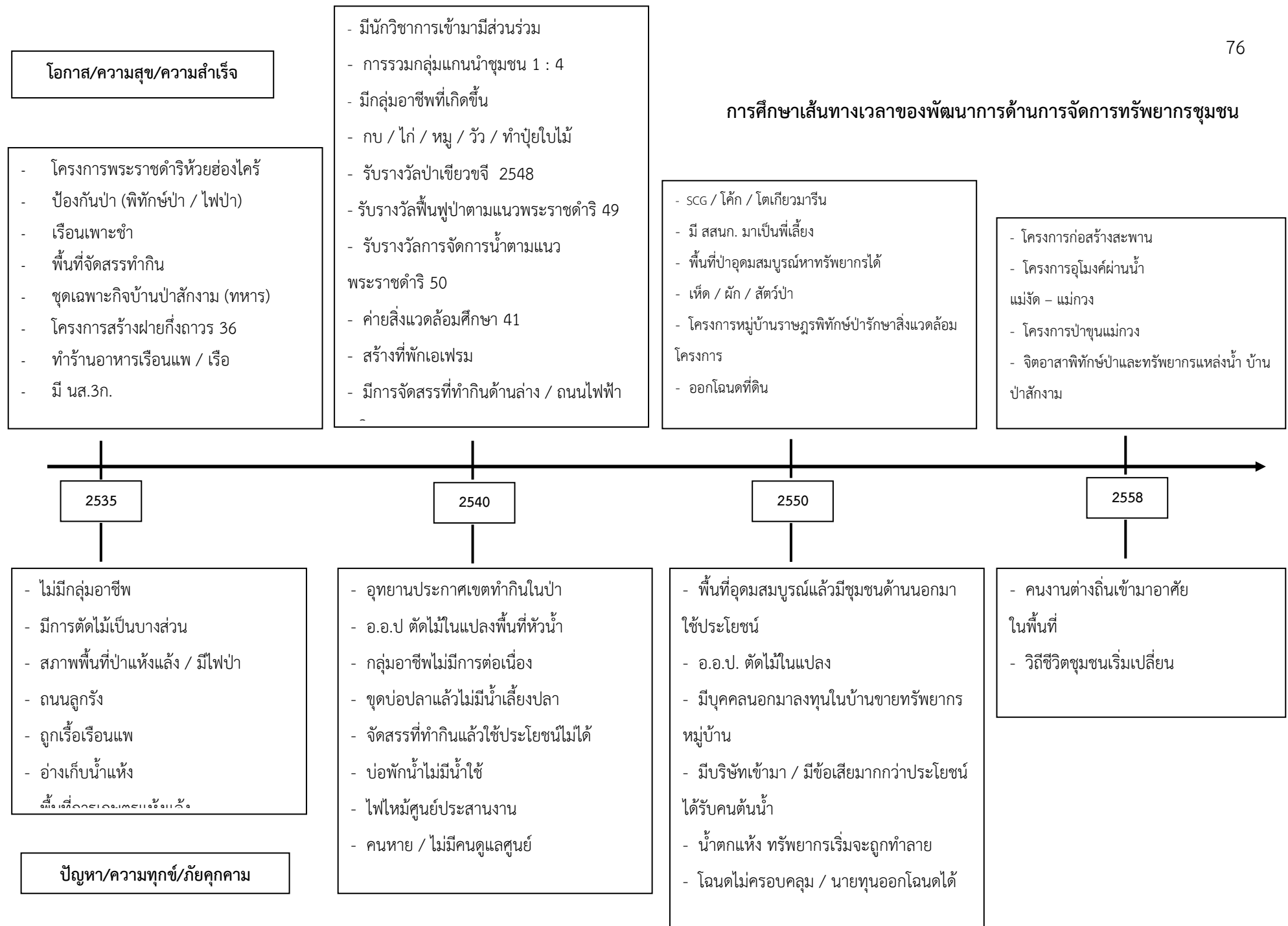
2. แผนที่ชั้นใน

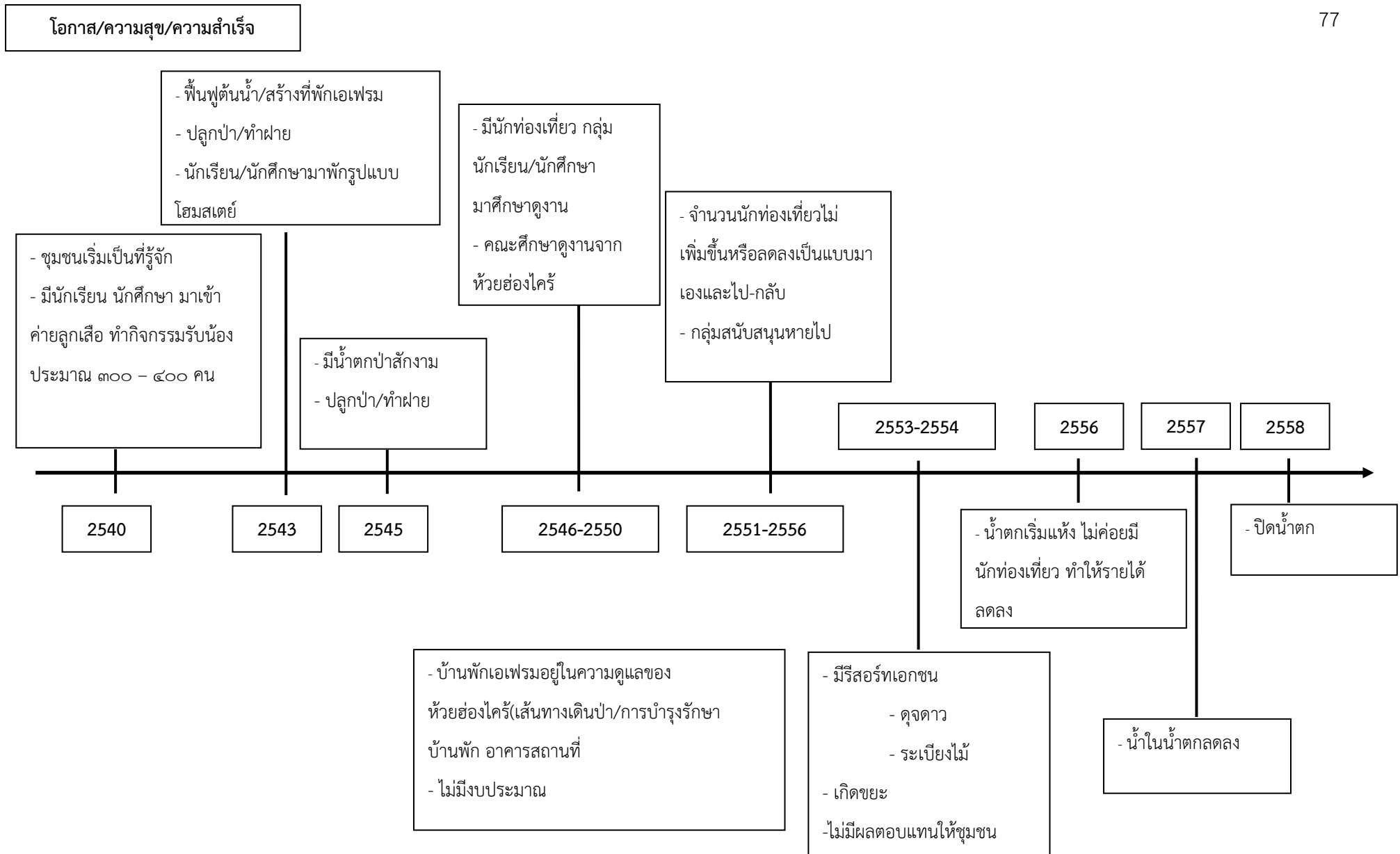

ภาพที่ 10 แผนที่ชั้นใน

ตอนที่ 5 พัฒนาการด้านการจัดการชุมชน

จากการจัดประชุมสรุปบทเรียนด้านการจัดการชุมชนบ้านป่าสักงาม เพื่อศึกษาถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงและบทเรียนในด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน พบว่า ตลอดระยะเวลากว่า 25 ปี ที่ผ่านมา ชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ที่มีปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ มาสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียง ซึ่งมีบทเรียนในการพัฒนาและการแก้ปัญหาโดยตลอด สามารถสรุปให้เห็นพัฒนาการผ่านเครื่องมือ Time line ได้ดังนี้

การศึกษาพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวชุมชน

ปัญหา/ความทุกข์/ภัยคุกคาม

ตอนที่ 6 ตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน

1. การออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านป่าสักงาม

หลักการ

1. สนุก
2. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยว
3. นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำจริงๆและมีประสบการณ์
4. มีความปลอดภัย
5. อยู่บนพื้นฐานของดีของชุมชน
6. คำนึงถึงการให้บริการ (ที่พัก อาหาร บริการรถรับส่ง ฯลฯ)

1.1 โปรแกรมของคนวัยทำงาน

วันที่ 1

เวลา	กิจกรรม	ค่าใช้จ่าย
10.00 น.	รับนักท่องเที่ยวที่ท่าเรือ	
10.15 น.	เข้าที่พักเอเฟรมเพื่อเก็บของและสัมภาระต่างๆ	
10.30 น.	เรียนรู้ระบบนิเวศและธรรมชาติของป่าซับน้ำ	50 บาท/คน
12.00 น.	ทานอาหารกลางวันที่บ้านซับน้ำ (ข้าวห่อใบตอง)	100 บาท/คน
13.00 น.	ชื่นชมทัศนียภาพความสวยงามของชมถ้ำและ กาดผี	
15.00 น.	เข้าที่พักเพื่อทำภารกิจส่วนตัว	
17.00 น.	กิจกรรมการตั้งแคมป์ (รอบกองไฟ เผาข้าว หลาม) และรับประทานอาหารเย็น	200 บาท /คน
18.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัยที่เอเฟรม	

ตารางที่ 5 โปรแกรมของคนวัยทำงาน

วันที่ 2

เวลา	กิจกรรม	ค่าใช้จ่าย
08.00 น.	รับประทานอาหารเช้าที่เอเฟรม	100 บาท/คน
09.00 น.	เช็คเอาท์ออกจากที่พัก	
09.30 น.	ไหว้พระขอพรหลวงพ่อสิ่งสาม ที่วัดป่าสักงาม	20 บาท/คน
10.00 น.	ชมวิวกว๊านและทำกิจกรรมยิงลูกไม้ ที่ แผ่นดินหวัด พร้อมรับประทานของว่าง (น้ำ สมุนไพร)	70 บาท/คน
11.00 น.	เรียนรู้กิจกรรมการจักรสานภายในชุมชนกับ กลุ่มผู้สูงอายุ	100 บาท/คน
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันพร้อมกับกลุ่ม ผู้สูงอายุเพื่อแลกเปลี่ยน/เรียนรู้วิถีชีวิต	100 บาท/คน
13.00 น.	ล่องเรือชมความสวยงามของเขื่อนแม่กวง และ ชมโบราณสถานวัดเกียกบ้านเก่า	คิดราคาไป-กลับ 600 บาท

** หมายเหตุ ทริปนี้มา 3 คน ราคารวม 5,720 / 3 คน ถ้าคิดราคาต่อคน คนละ 1,900 บาท
(ราคาที่พัก 300 บาท/คืน/3คน ราคาไกด์ 600/ทริป ราคารถรับส่ง 2,000 บาท/ทริป)

1.2 โปรแกรมคู่รัก

วันที่ 1

เวลา	กิจกรรม	ค่าใช้จ่าย
10.00 น.	ไปวัดเพื่อสักการะขอพรหลวงพ่อสิ่งสาม ที่วัดป่าสัก งาม	ค่าบำรุงสถานที่ 20 บาท/ คน
10.30 น.	เที่ยวจุดชมวิวกว๊านแผ่นดินหวัด	
11.00 น.	รับประทานอาหารว่างที่แผ่นดินหวัด	ค่าอาหารว่าง 50 บาท/

เวลา	กิจกรรม	ค่าใช้จ่าย
		คน
12.00 น.	ทานอาหารกลางวันที่รีสอร์ทบ้านต้นไม้	
13.00 น.	เรียนรู้กิจกรรมการจักรสานกับกลุ่มผู้สูงอายุ (การเหลาก้านมะพร้าว การสานปลาตะเพียน)	ค่าจักรสาน 100 บาท/คน
14.00 น.	กิจกรรมการฟ้อนรำไทย/เรียนการทำขนม (ข้าวต้มมัด ขนมเทียน ขนมกล้วย)	ค่าการทำขนม 300 บาท/คน
16.00 น.	เข้าที่พักทำภารกิจส่วนตัว	
19.00 น.	กิจกรรมการชมหิ่งห้อยและพักผ่อนตามอัธยาศัย	

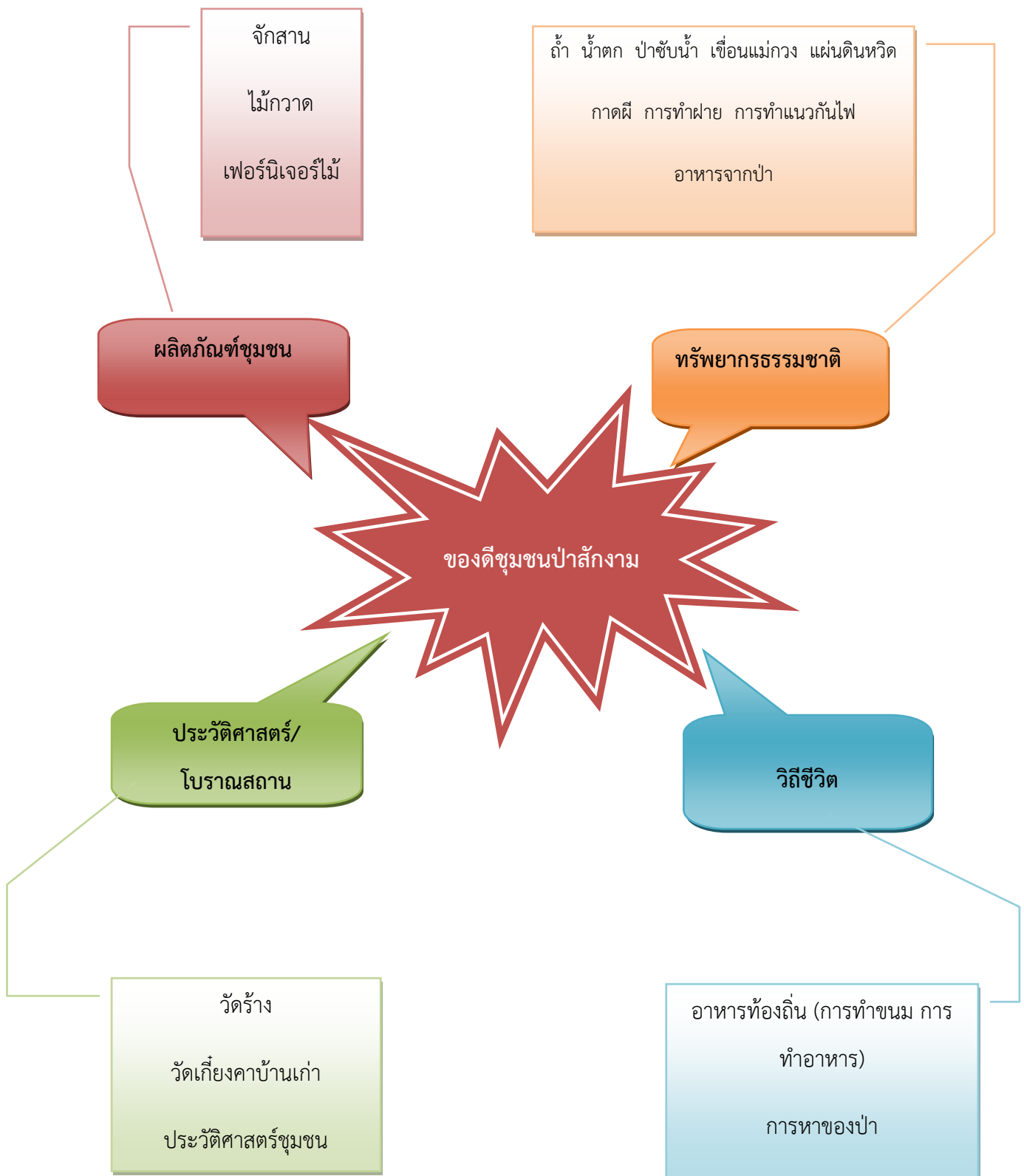
วันที่ 2

เวลา	กิจกรรม	ค่าใช้จ่าย
09.00 น.	กิจกรรมการปั่นจักรยานชมสถานที่ต่างๆ (ป่าซับน้ำ ถ้ำ กาดผี อ่างเก็บน้ำ)	ค่าบำรุงสถานที่ 50 บาท/คน
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันภายในหมู่บ้าน	ค่าอาหาร 100 บาท/คน
13.00 น.	เดินทางกลับทางเรือ และชมโบราณสถาน ของวัดบ้านเกี๋ยงคาบ้านเก่า	
14.00 น.	ถึงฝั่งโดยสวัสดิภาพ	

** หมายเหตุ ทริปนี้มา 2 คน รวมเป็นเงินราคาประมาณ 1,100 – 1,300 บาท/คน/ทริป

ราคาไกด์ 300 บาท/วัน เนื่องจากทริปนี้ที่พักมีราคาแพงและยังไม่ทราบราคาที่แน่นอนจึงควรมีการติดต่อประสานงานไปยังรีสอร์ทบ้านต้นไม้ก่อน และโปรแกรมนี้เป็นเพียงโปรแกรมที่คิดจะทำร่วมกับรีสอร์ทบ้านต้นไม้ อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

2. การใช้ทรัพยากรเพื่อการจัดการท่องเที่ยว

ภาพที่ 11 การใช้ทรัพยากรเพื่อการจัดการท่องเที่ยว

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัย แนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านป่าสักงาม เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลวงแหวน อำเภอต๋อยสะเท็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ประการ ประกอบด้วย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรของบ้านป่าสักงาม
3. เพื่อศึกษาสถานการณ์ภายในและสถานการณ์ภายนอกด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม
4. เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากร เพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน บ้านป่าสักงาม

จากการดำเนินงานในโครงการวิจัยที่ผ่านมา สามารถอธิบายสรุปผลการวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์ของโครงการ ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวบ้านป่าสักงาม

จากการดำเนินงานในโครงการวิจัยระยะ ที่ผ่านมานั้น ได้มีการศึกษารวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว โดยได้มีการศึกษารวบรวมข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา การเกษตร ซึ่งได้มีการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญและนำมาสู่การวิเคราะห์ของดีของชุมชนที่สามารถนำมาสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

ตารางที่ 6 ข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวบ้านป่าสักงาม

ทรัพยากรท่องเที่ยว ทางด้านธรรมชาติ	ทรัพยากรท่องเที่ยว ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี	ทรัพยากรท่องเที่ยว ทางด้านวิถีชีวิต อาชีพ ภูมิปัญญา	ทรัพยากรท่องเที่ยวที่สร้าง ขึ้นโดยมนุษย์
1. น้ำตกเอเฟรม 2. ถ้ำหลวง/ถ้ำค้างคาว 3. กาดผี 4. จุดชมวิว แผ่นดิน หวิด 5. ป่าชุมชน 6. ป่าซับน้ำ 7. กิจกรรมการอนุรักษ์ ของชุมชน	1. วัดป่าสักงาม 2. งาน ประเพณีของ ท้องถิ่น	1. การทำเครื่องจักสาน 2. อาชีพการหาของป่า และประมงพื้นบ้าน	1. เชื้อนแม่กวอดมธารา 2. สะพานแขวนบ้านป่าสัก งาม 3. บ้านพักเอเฟรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านการจัดการทรัพยากรของบ้านป่าสักงาม

ในช่วงดำเนินงานในโครงการวิจัย พบว่า ตลอดระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา ชุมชนบ้านป่าสักงามมีพัฒนาการและการแก้ไขปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอดและในสถานการณ์ปัจจุบันชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาอยู่ในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ มากมายในหมู่บ้านป่าสักงาม เช่น สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดใหญ่ที่ 1 สำนักพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ กรมชลประทาน โดยบริษัท ยูนิค เอ็นจิเนียริง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) จำกัด ได้เข้ามาดำเนินการขุดเจาะอุโมงค์ผันน้ำระหว่างเขื่อนแม่จืด-แม่กวอด ดังนั้นชุมชนต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่ามีผลกระทบอย่างไรกับชุมชน จึงต้องมีการปรับกระบวนการการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อตั้งรับกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นทุกด้าน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านป่าสักงาม

การดำเนินงานในโครงการวิจัยที่ผ่านมา พบว่า สามารถมีกฎระเบียบหมู่บ้านของการใช้ทรัพยากรร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ และได้โปรแกรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน ได้แก่ โปรแกรมของคนวัยทำงาน และโปรแกรมคู่รัก และได้จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวจากงบประมาณของเทศบาลตำบลลวงเหนือ จำนวน 11 ป้าย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากร เพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงาม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย เพื่อนำมาสู่แนวทางการจัดการทรัพยากร เพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าสักงามพบว่า ชุมชนควรดำเนินการในแนวทางดังต่อไปนี้

1. ชุมชนมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่ยังขาดการจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน จึงควรส่งเสริมให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและกิจกรรมการอนุรักษ์ของชุมชน เช่น การแปรรูปผลผลิตจากป่า การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงบำเพ็ญประโยชน์ และการจัดการกิจกรรม CSR ร่วมกับองค์กรภาคเอกชน

2. ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเจาะอุโมงค์ผิวน้ำ กรมชลประทาน โดยสำนักบริหารโครงการและสำนักก่อสร้าง 1 สำนักพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ มีนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการขุดเจาะอุโมงค์ผิวน้ำ ภายใต้โครงการเพิ่มปริมาณน้ำฯ โดยเฉพาะในระยะก่อสร้างในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 กรมการท่องเที่ยวในฐานะหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในด้านการท่องเที่ยว และเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านแผนส่งเสริมและลดผลกระทบด้านการท่องเที่ยว เห็นความสำคัญในการเพิ่มศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ได้ร่วมกับที่ปรึกษาศูนย์วิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดำเนินงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการเพิ่มปริมาณน้ำฯ และวางแผนพัฒนาและส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวในอนาคตให้แก่ชุมชนที่ได้รับผลกระทบ และทางกรมชลประทานจะพัฒนาปรับปรุงทัศนียภาพที่ปากอุโมงค์ผิวน้ำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่ง

3. จากการสร้างสะพานแขวนข้ามเขื่อนแม่กวงอุดมธารา-บ้านป่าสักงาม พบว่า สะพานแขวนได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของตำบลลวงเหนือ และสามารถเชื่อมการท่องเที่ยวไปยังชุมชนบ้านป่าสักงามได้ง่าย และในอนาคตอันใกล้ เทศบาลตำบลลวงเหนือได้มีนโยบายให้มีจุดแสดงสินค้า

ชุมชน และร้านค้าต่างๆ จากบุคคลภายนอกที่ทางเทศบาลฯ ได้จัดสรรให้ มาขายสินค้าได้ในบริเวณสะพานแขวน จึงเป็นโอกาสให้ประชาชนจะมีรายได้จากการท่องเที่ยว และสะพานแขวนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านลวงเหนือไปยังการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านป่าสักงามได้

อุปสรรคในการดำเนินโครงการ

ในช่วงของการดำเนินงานในระยะที่ 1 เกิดสถานการณ์ในชุมชนที่มีเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ คือ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 26 เมษายน 2554 อนุมัติให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมชลประทานเริ่มดำเนินการโครงการเพิ่มปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนแม่กวงอุดมธารา จังหวัดเชียงใหม่ ในปีงบประมาณ พ.ศ.2555 รวมทั้งอนุมัติแผนการดำเนินงานโครงการ ระยะเวลา 6 ปี (ปีงบประมาณ พ.ศ.2555-2560) แต่เนื่องจากในปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 - 2556 ไม่ได้รับการพิจารณาจัดสรรงบประมาณรายจ่าย ทำให้ช่วงเวลาดำเนินโครงการได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติไว้เดิม โดยโครงการได้รับการจัดสรรงบประมาณในปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 เพื่อเริ่มดำเนินการก่อสร้างอุโมงค์ส่งน้ำช่วง แม่จัต – แม่กวง งานก่อสร้างอุโมงค์ส่งน้ำและอาคารประกอบ พร้อมส่วนประกอบอื่น อุโมงค์ส่งน้ำช่วงแม่จัต – แม่กวง มีระยะเวลาดำเนินการ 8 ปี (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557-2564)

จากการดำเนินโครงการเพิ่มปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนแม่กวงอุดมธารา จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนบ้านป่าสักงามเป็นอย่างมาก ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ได้แก่

1. การใช้ทรัพยากรชุมชนจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้พื้นที่ของบ้านป่าสักงาม เพื่ออาศัยอยู่ภายในบริเวณโครงการก่อสร้างอุโมงค์ผันน้ำ เช่น ทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ อาหารจากป่า ฯลฯ
2. คนในชุมชนวัยแรงงานส่วนใหญ่เข้าไปทำงานให้กับโครงการ จึงทำให้ขาดบุคลากรในการทำงานด้านการท่องเที่ยว
3. เกิดมลพิษขึ้นในชุมชน เช่น มลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ
4. ทรัพยากรการท่องเที่ยวถูกผลกระทบ ได้แก่ น้ำตกบ้านป่าสักงามแห้ง
5. อันตรายของคนในชุมชนจากรถบรรทุกขนส่งวัสดุการก่อสร้างอุโมงค์ผันน้ำ

การดำเนินงานบางส่วนอาจส่งผลกระทบด้านการท่องเที่ยว เนื่องจาก ในระยะก่อสร้างการขนส่งวัสดุอุปกรณ์ การปรับพื้นที่เพื่อการสร้างอุโมงค์ ทำให้กีดขวางเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เกิดมลภาวะต่าง ๆ เช่น เสียง ฝุ่น คิว หรือทัศนียภาพเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพธรรมชาติเดิม ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง

และในปี 2559 เทศบาลตำบลลวงเหนือได้รับอนุมัติงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ในการก่อสร้างสะพานแขวนข้ามเขื่อนแม่กวงอุดมธารา – บ้านป่าสักงาม ซึ่งทางชุมชนได้

ทำการวิเคราะห์โอกาส/อุปสรรค พบว่า สะพานแขวนทำให้สะดวกในการสัญจรมาติดต่อราชการในตัวอำเภอโดยสะดวก และเมื่อการสัญจรไปมาสะดวกมากขึ้น อาจทำให้บุคคลภายนอกเข้าออกหมู่บ้านได้ง่าย โอกาสที่ยาเสพติดหรือสิ่งผิดกฎหมายอาจจะเข้าไปสู่ชุมชนได้ง่ายขึ้น

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. ความเป็นไปได้ทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ขึ้นอยู่กับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องเข้ามาสนับสนุนการทำงานของชุมชนที่เกิดปัญหาได้ทุกระยะของการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ ความรู้ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ที่มีความจำเป็นต่อการทำงาน
2. ควรเตรียมชุมชนให้พร้อม กับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ โดยให้ความรู้กับคนที่ยังอยู่ในพื้นที่ เช่น การสร้างความร่วมมือกันในชุมชน และการตั้งกฎระเบียบชุมชนให้ครอบคลุมเพื่อป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวจากบุคคลภายนอก
3. หาแหล่งงบประมาณในการปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ปรับปรุงที่พักบ้านพักเอเฟรม

บรรณานุกรม

- โกวิท พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.
- ชิต นิลพานิช และกุลชน ธนาพงศธร. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน่วยที่ 8 .นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นรินทร์ แก้วมีศรี. (2538). การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดสุศึกษาในชุมชน ชนบท. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2528). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สถาบัน ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภราเดช พยัฆวิเชียร. (2543). การวางแผนตลาดการท่องเที่ยว. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุพาพร รูปงาม. (2545). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานประมาณในการปฏิรูป ระบบราชการ. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ และทวิสุข แสนทวิสุข.(2531).บทบาทขององค์กรปกครองในท้องถิ่นที่มีต่อการ บริหาร และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 19 การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สาระสังเขปคนเมื่อ 20 กันยายน 2558, จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=19&chap=1&page=t19-1-infodetail05.html>.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. (2545). ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วน ร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- Cohen, J. & Uphoff, T. (1977). Rural Development Participation. Ithaca: Cornell University.

ภาคผนวก

ภาพการดำเนินงาน

